

FARKLI YARGI KOLLARINA MENSUP MAHKEMELER ARASINDAKİ HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI

*Conflict Of Judgement Between Assigned Courts
That Belong Different Jurisdictions*

Prof. Dr. Erdal TERCAN
Anayasa Mahkemesi Üyesi

ÖZET

Türk Yargı Örgütünde, görev alanı gerek Anayasa ve gerekse kanunlarla belirlenmiş farklı yargı kollarına mensup pek çok mahkeme bulunmaktadır ve her mahkeme sınırları yasal mevzuat ile çizilmiş bu çerçeve dahilinde faaliyet göstermektedir. Ancak bu görev paylaşımının doğal bir sonucu olarak, uygulamada, bazen farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında görev veya hüküm uyumsuzluğu çıkabilmektedir. Bu uyumsuzluklar, bunların dışında ve üstünde bağımsız bir mahkemenin varlığını zorunlu kılmış ve bu zorunluluğun bir sonucu olarak da 1961 Anayasası ile Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuş ve 12/06/1979 tarih ve 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun ile Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kuruluş usulü ve faaliyet alanı belirlenmiştir.

Bu makale kapsamında Hüküm Uyuşmazlığı Kavramı 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunu'nun 24. Maddesi kapsamında tanımlandıktan sonra, uygulamada karşılaşılan sorunlar, Uyuşmazlık Mahkemesi'nin kararları ışığında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hüküm Uyuşmazlığı, Yargı Kolu, Adli Yargı, İdari Yargı, Askeri Yargı, Ceza Yargısı

ABSTRACT

Turkish Law System comprises of different types of courts which have different duties assigned by the Constitution or other Laws. All these courts execute their duties within the framework of these regulations. However, due to the task-sharing among these courts, some conflicts of jurisdiction or decision may arise occasionally between them. In the result of such problems related to the execution of the courts' duties, the Court of Jurisdictional Disputes was established with the 1961 Constitution and organization and tasks of this Court were regulated by Law nr. 2247.

In this article, "conflict of judgment" concept will be described within the framework of Article 24 of Law nr. 2247 and the problems related to the application will be examined in the light of the Court of Jurisdictional Disputes' decisions.

Key Words: Conflict Of Judgment, Jurisdiction, Judicial Justice, Administrative Justice, Military Justice

***

GİRİŞ

Hüküm uyuşmazlığı, 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunun (UMK) 24. ve 25. maddelerinde düzenlenmiş, hukukumuzda çok bilinmeyen, fazla incelenmemiş ama hukuk devleti ilkesi ve hak arama özgürlüğü açısından da, bir o kadar önemli bir konudur.

Ülkemizde farklı yargı kollarında faaliyet gösteren mahkemeler bulunmaktadır¹. Bu mahkemeler arasında zaman zaman görev uyuşmazlığı çıkabildiği gibi, konusu, sebebi ve taraflarından da en az birisi aynı olan farklı yönde kararlar verilebilmekte ve kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi mümkün olamamaktadır. İşte bu gibi durumlarda Uyuşmazlık Mahkemesi devreye girmekte ve farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasındaki gerek görev, gerekse çelişkili kararlar arasındaki uyuşmazlığı karara bağlayarak, tabiri caizse, tıkanan hukuki yolu tekrar açmakta, hak arama özgürlüğünün önündeki engeli kaldırmakta ve hak sahibinin hakkına ulaşmasını sağlayarak, hukuk devleti ilkesine hizmet etmektedir.

Ülkemizde farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin faaliyette bulunması nedeniyle, her yargı koluna mensup mahkemenin görev alanı gerek Anayasa, gerekse kanunlarla belirlenmiştir. Bu görev paylaşımının doğal bir sonucu olarak, her mahkeme kendi yargı yolu açısından görev alanına giren dava ve işlere bakmalıdır. Ancak uygulamada, bazen farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında görev veya hüküm uyuşmazlığı çıkabilmektedir. İşte farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında doğan görev ve hüküm uyuşmazlıkları, bunların dışında ve üstünde bağımsız bir mahkemenin varlığını gerektirmektedir. Uyuşmazlık yargısı ve Uyuşmazlık Mahkemesi bu zorunluluktan doğmuştur².

1961 Anayasasının 142. maddesinde Uyuşmazlık Mahkemesine anayasal bir organ olarak yer verilmiştir. Bu hükme uygun olarak 12.06.1979 tarihinde 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun'la Uyuşmazlık Mahkemesinin teşkilatı ve görev alanı düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının 158. Maddesinde de Uyuşmazlık Mahkemesine yer verilmiş ve şu şekilde düzenlenmiştir.

“Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idari ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri

1 Bu mahkemelere ve yargı kollarına aşağıda ayrıca değinilecektir, bkz. aşa. dn. 3 civarı.
2 Anil, Aytan: Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi: A.Ü. Siyasal Bil. Fak. Der. 1992/1, C.47, s. 45.

ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.” Görüldüğü gibi, “hüküm uyuşmazlığı” nı çözümlenmek Anayasanın söz konusu maddesinde de ayrıca zikredilerek, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına dahil edilmiştir.

II. YARGI KOLLARI (ÇEŞİTLERİ), YARGI YOLU UYUŞMAZLIĞI VE UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ

A. Genel Olarak

Anayasanın 9. maddesine göre “Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır”. Anayasamızın 138 -165. maddelerinde “Yargı” başlığı altında üçüncü kuvvet olarak yargı, ayrıntılı olarak düzenlenmiş ayrıca, farklı yargı kollarında faaliyet gösteren yüksek yargı organları da sayılmıştır. Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi’ne (m. 146-153), Yargıtay’a (m.154), Danıştay’a (m.155), Askeri Yargıtay’a (m.156), Askeri Yüksek İdare Mahkemesi’ne (m.157) ve Uyuşmazlık Mahkemesi’ne (m.158) yer verilmiştir³.

Ülkemizde farklı alanlarda faaliyette bulunan mahkemelere paralel olarak, anayasa yargısı, adli yargı, idari yargı, askeri ceza yargısı, askeri idari yargı ve uyuşmazlık yargısı faaliyette bulunmaktadır⁴. Farklı yargı kolları arasındaki ilişki de yargı yolu ilişkisi olarak adlandırılmaktadır. Ancak buna uygulamada görev de denilmektedir.

- Anayasa yargısı alanında ilk ve tek yargı organı olarak Anayasa Mahkemesi faaliyette bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesinin görev alanı Anayasa m. 148’de ve 6216 s.K.m.3’de belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi ile diğer yargı kollarında görev yapan mahkemeler arasında hüküm uyuşmazlığı (veya görev uyuşmazlığı) çıkma ihtimali zayıftır. Buna rağmen, diğer mahkemeler ile Anayasa Mahkemesi arasında görev veya hüküm uyuşmazlığı çıkarsa bu duruma ilişkin olarak Anayasa’da (m.158,3) ve UMK’da (m.36) özel hüküm öngörülmüştür. Buna

3 Aynı başlık altında (3.Bölümde) Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (m.159) ile Sayıştay’a da (m. 160) yer verilmiştir. Ancak bu iki kurumun yüksek yargı organı olarak değerlendirilmediği için ayrıca düzenlendikleri yönünde görüşler vardır. Anayasa Mahkemesi, 27.12.2012 tarihli ve E.2012/102, K.2012/2017 sayılı kararı ile Sayıştay’ın kesin hesap yargısı açısından bir yargı organı olduğunu kabul etmiştir. (R.G. Tarih-Sayı: 02.04.2013-28606 mük.).

4 Bunların dışında, Yüksek Seçim Kurulu tarafında gerçekleştirilen seçim yargısı ile Sayıştay tarafından gerçekleştirilen hesap yargısı da bulunmaktadır. Ancak bunlar ile diğer mahkemeler arasında hüküm uyuşmazlığı çıkması kabul edilmediğinden, bu kurumlara değinilmemiştir.

göre, Anayasa Mahkemesi ile diğer mahkemeler arasında görev veya hüküm uyuşmazlığı çıkarsa Anayasa Mahkemesi kararı esas alınır.

- İdari Yargı, idarenin kamu hukuku alanındaki faaliyetlerinden kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü ile uğraşır. İdari yargı alanında görev yapan mahkemeler şunlardır: İlk derece mahkemeleri; idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleridir (2576 s.K. m.2); İkinci derece mahkemeler, bölge idare mahkemeleri (2576 s.K.m.2), en üst mahkeme ise, Danıştay'dır (AY m. 155; 2575 s.K.).

- Askerî idari yargı, askerî veya sivil idarenin askerî hizmete ilişkin olup, asker veya asker sayılan kişilere yönelik idari işlem veya eylemlerinden doğan uyuşmazlıkların çözümünü konu alan yargı koludur⁵. Askerî idari yargı alanında bir tek mahkeme görev yapmaktadır; o da Askeri Yüksek İdare Mahkemesidir (AYm.157; 1602 s.K.).

Adli yargı, idari yargının görev alanı dışında kalan ve genel olarak hukuk mahkemelerinin özel hukuk alanındaki yargısal faaliyetleri ile ceza kanunlarına göre suç sayılan fiiller hakkında Devletin cezalandırma yetkisini kullanmasını konu alan yargı koludur⁶. Adli yargı, kendi içinde medeni yargı ve ceza yargısı olarak iki ana bölüme ayrılır.

Medeni yargı alanında görev yapan mahkemeler şunlardır:

*İlk derece mahkemeleri (5235 s. K. m.4):

- Genel Mahkemeler: Sulh hukuk mahkemeleri ve asliye hukuk mahkemeleridir.

- Özel Mahkemeler: Asliye ticaret mahkemeleri, iş mahkemeleri, kadastro mahkemeleri, aile mahkemeleri, icra mahkemeleri, tüketici mahkemeleri, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri, denizcilik ihtisas mahkemeleridir.

*İkinci derece mahkemeler: Bölge adliye mahkemeleridir (5235 s.K. m.3;25 vd.).

*Medeni yargı alanında en üst mahkeme Yargıtay'dır (AYm154; 2797 s.K.).

Ceza yargısı alanında faaliyet gösteren mahkemeler şunlardır:

*İlk derece mahkemeleri: (5235 s.K. m.8)

Genel Mahkemeler: Sulh ceza mahkemeleri, asliye ceza mahkemeleri, ağır ceza mahkemeleri.

5 Tanım için bkz. ayrıca Arslan Ramazan/ Tanrıver, Süha: Yargı Örgütü Hukuku, Ders Kitabı, 2. B., Ankara 2001, s.155.

6 Arslan/Tanrıver s.53.

Özel Mahkemeler: Çocuk mahkemeleri, basın mahkemeleri (5187 s.K. m.27).

*İkinci Derece Mahkemeler: Bölge adliye mahkemeleri (5235 s.K. m.3; 25 vd.).

*Ceza yargısı alanında en üst mahkeme medeni yargıda olduğu gibi Yargıtay'dır (Anayasa m. 154; 2797 s.K.).

Askerî ceza yargısı, esas olarak asker (veya asker sayılan) kişilerin Askerî Ceza Kanunu'nda suç olarak kabul edilen fiillerinin yargılanmasını konu alan yargı koludur. Askeri ceza yargısı da kendi içinde, genel askerî ceza yargısı ve askerî disiplin ceza yargısı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Askerî ceza yargısı alanında görev yapan mahkemeler şu şekildedir:

*İlk derece mahkemeleri:

- Askerî mahkemeler, (AY m. 145,1; 353 s.K. m.1 vd.)

- Sıkıyönetim mahkemeleri (Anayasa m. 122; 1402 s.K.11).

*Üst derece mahkeme: Askeri Yargıtay (AY m.156; 1600 s.K.)

Askeri disiplin ceza yargısı alanında Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve savaş zamanında disiplin mahkemeleri görev yapmaktadır (AY m.145; 6413 s.K. m.43; 477 s.K m.1).

B. Yargı Yolu Uyuşmazlığı ve Uyuşmazlık Yargısı

Yukarıda belirtildiği üzere, anayasa yargısının, idari yargının, askerî idari yargının, adli yargının ve askerî ceza yargısının görev alanına giren dava işler kanunlarla belirlenmiştir. Her mahkeme, kanunlarla kendi yargı alanlarına dahil edilen dava ve işlere bakabilirler, bir diğer yargı koluna dahil mahkemenin yargı alanına giren dava ve işlere bakamazlar. Bu açıdan farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında yargı yolu ilişkisi vardır. Mahkemeler, yargı yolu ilişkisine re'sen dikkat etmek zorundadırlar; bu husus dava şartı olduğundan davanın her aşamasında dikkate alınmalıdır. Taraflar da, mahkemeye yargı yolu ilişkisine uymadığı konusunda her zaman itirazda, daha doğrusu hatırlatmada bulunabilirler. Keza, bu husus kamu düzenine ilişkin olduğundan, taraflar kendi aralarında anlaşarak, yargı yolu ilişkisi açısından görevli mahkemeyi değiştiremezler.

Bir dava, dahil olduğu yargı koluna mensup mahkemede, yani yargı yolu ilişkisi açısından görevli mahkemede değil de, diğer bir yargı koluna mensup mahkemede, yargı yolu ilişkisi açısından görevli olmayan

mahkemede açılırsa, davalı taraf bu duruma itiraz edebilir. Davalı tarafça yapılan bu itiraza yargı yolu itirazı denilmektedir.

Farklı yargı kollarına dahil olan mahkemelerin görev alanları, yukarıda belirtildiği üzere kanunlarla tespit edilmiş olmasına rağmen, bazen uygulamada bir davanın hangi yargı koluna dahil mahkeme tarafından görülebileceği konusunda, olumlu yahut olumsuz görev uyuşmazlığı çıkabilmektedir. Keza, bazı hallerde de farklı yargı kollarına mensup iki mahkeme, konusu sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan iki davada farklı yönde karar verdikleri için kararların icra edilmesinde tereddüt ortaya çıkmakta, hakkın yerine getirilmesi mümkün olamamaktadır. Bu gibi hallerde de iki mahkeme arasında hüküm uyuşmazlığı çıkmış olmaktadır. İşte farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında ortaya çıkan olumlu veya olumsuz görev uyuşmazlığına yahut hüküm uyuşmazlığına yargı yolu uyuşmazlığı denilmektedir.

UMK'nun 1. maddesi de dikkate alınarak, uyuşmazlık yargısını şu şekilde tanımlamak mümkündür: **Adli, idari veya askerî mahkemeler arasında ortaya çıkan görev veya hüküm uyuşmazlığını gidermeye ilişkin yargı koluna uyuşmazlık yargısı denir**⁷. Şu halde, uyuşmazlık yargısının söz konusu olabilmesi için adli, idari veya askerî mahkemeler arasında yani farklı yargı kollarına mensup iki mahkeme arasında bir uyuşmazlık olmalıdır. Aynı yargı koluna mensup iki mahkeme arasında yargı yolu uyuşmazlığı söz konusu olamaz. Aynı yargı koluna dahil mahkemeler arasında göreve veya hükme ilişkin uyuşmazlık çıkarsa, bu uyuşmazlıklar, kural olarak o yargı kolundaki yüksek mahkeme tarafından hükümlerin temyizi üzerine çözümlenir.

III. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN YAPISI VE GÖREVLERİ

Uyuşmazlık Mahkemesi Anayasa'nın 158. maddesinde düzenlenmiştir. Ayrıca 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu kabul edilmiştir. Bu Kanun'un 1. maddesine göre Uyuşmazlık Mahkemesi; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş, adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi bir Başkan ile oniki asıl, oniki yedek üyeden kurulur; hukuk ve ceza bölümlerine ayrılır. Hukuk uyuşmazlıkları Hukuk Bölümünde, ceza uyuşmazlıkları Ceza Bölümünde karara bağlanır.

Her bölüm, bir başkan ile altı asıl üyeden kurulur. Birlikte toplanan

⁷ Tanım için bkz. ayrıca Arslan/Tanrıver s. 131.

Hukuk ve Ceza Bölümleri, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunu teşkil ederler.

Uyuşmazlık Mahkemesinin görevlerine ilişkin olarak Anayasa m. 158,1'de “*Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlenmeye yetkilidir*” denilmiştir (ayrıca bkz. UMK m.1,1).

1. Görev uyuşmazlığı UMK'nun 10. – 23. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Kanunda görev uyuşmazlığının iki şekilde çıkabileceği kabul edilmiştir.

Olumlu görev uyuşmazlığı (m. 10-13, 17), 2 – Olumsuz görev uyuşmazlığı (m.14-16).

Olumlu görev uyuşmazlığının da kendi içinde tekrar iki şekilde çıkması mümkündür:

- Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma (Başsavcılıklar Aracılığıyla Çıkarılan Görev Uyuşmazlığı) (m. 10-13),

- Olumlu Görev Uyuşmazlığı (m.17).

2. Hüküm Uyuşmazlığı (UMK m. 24-25)

Usul hukuku kurallarına uyulsa, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasında görev veya hüküm uyuşmazlığının da ortaya çıkmaması gerekir. Gerçekten, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler arasındaki yargı yolu açısından görev kurallarına, derdestlik kurallarına, kesin hüküm kurallarına uyulsa, farklı yargı kollarına mensup iki mahkeme arasında hüküm uyuşmazlığı çıkamaz. Söz konusu usul kurallarına riayet edilmediğinde istisnaen, konusu, sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan davaya farklı mahkemelerde bakılabilmekte ve her iki mahkeme de esasa ilişkin kararlarını verebilmektedir. Bu kararlar arasında da hakkın yerine getirilmesini engelleyecek şekilde çelişki varsa, işte bu durumda farklı yargı kollarına mensup iki mahkeme arasında hüküm uyuşmazlığı çıkmış olmaktadır⁸.

IV. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ AMACI, TANIMI, HUKUK DEVLETİ VE HAK ARAMA HÜRRİYETİ İLE İLİŞKİSİ

A. Hüküm Uyuşmazlığının Amacı ve Tanımı

UMK m. 24 gereğince, konusu, sebebi ve taraflarından en az birisi aynı olan bir davanın, adli, idari veya askeri yargı mercilerinden en az ikisinde açılması ve bunların aynı davanın esası hakkında çelişkili kararlar vermeleri ve bu kararların kesinleşmeleri mümkündür. Kesinleşmiş

⁸ Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.1, 6.B., İstanbul 2001, s. 768.

bu kararlar arasındaki çelişki nedeniyle, kimin hak sahibi olduğunun veya hakkının kapsamının belirlenmesi mümkün olamayabilir ve bu duruma bağlı olarak kararların icrası da sağlanamayabilir. Uyuşmazlık Mahkemesi, aralarında çelişki olduğu için icrası mümkün olmayan kesin hükümlerden birini veya ikisini kaldırıp gerektiğinde esas hakkında yeniden karar vermek suretiyle hakkın yerine getirilmesine ilişkin imkânsızlığını ortadan kaldırmakta, böylece kişisel hak ve menfaatler korunmakta, hukuk aleminde istikrar ve güven sağlanmaktadır⁹. Görüldüğü gibi, hüküm uyuşmazlığının amacı, farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin aynı dava hakkında esasa ilişkin olarak vermiş oldukları kararlar arasındaki çelişki nedeniyle ortaya çıkan ifa imkânsızlığını ortadan kaldırmak, hakkın yerine getirilmesini sağlamaktır. Böylece, Ülkemizde farklı yargı kollarının mevcut olması nedeniyle ortaya çıkan sakıncaların bir kısmı bu yolla bertaraf edilmiş olmaktadır.

Hüküm uyuşmazlığının tanımı, UMK 'da yapılmamıştır. Sadece m. 24,1 ve 2'de

hüküm uyuşmazlığının çıkması için gerekli şartlar düzenlenmiştir.

Doktrinde hüküm uyuşmazlığına ilişkin çeşitli tanımlar yapılmıştır; yapılan bu tanımlarda, UMK m. 24'le paralel olarak hüküm uyuşmazlığının çıkması için gerekli şartlar belirtilmiş, ancak bu kurumun asıl belirleyici özelliği dikkate alınmamıştır.

Hüküm uyuşmazlığının tüm unsurlarını da içine alacak şekilde tanımını yapabilmek için öncelikle hüküm uyuşmazlığı kurumunun unsurlarını belirlemek gereklidir. Buna göre bir bütün olarak hüküm uyuşmazlığı kurumunun unsurlarını şu şekilde tespit etmek mümkündür.

1. Adli, idari veya askeri yargı mercilerinden en az ikisi tarafından verilmiş kesin kararlar olmalıdır.
2. Bu kararlar, konusu, sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan davanın esasına ilişkin olmalıdır.
3. Bu kararlar arasında, davanın esasından çelişki olmalıdır.
4. Kararlar arasındaki bu çelişki nedeniyle, hakkın yerine getirilmesi, kararların icrası mümkün olmamalıdır.
5. Hakkı kararlar arasındaki çelişki nedeniyle zarara uğrayan yahut yerine getirilemeyen ilgilinin, bu çelişkinin giderilmesi ve hakkın yerine getirilmesini mümkün kılacak bir karar verilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması gerekir.

⁹ Dinç, İlhan: Hüküm Uyuşmazlıkları ve Çözümü: Danıştay Dergisi, 1988, Sy.70-71, s. 6.

6. Uyuşmazlık Mahkemesinin, kesinleşmiş kararlardan birini kaldırıp diğerini kabul ederek veya ikisini de kaldırıp yeni bir karar vererek, kararlar arasındaki çelişkiyi giderip, hakkın yerine getirilmesini mümkün kılacak bir karar vermesi gerekir.

Hüküm uyuşmazlığı denildiğinde kanaatimce tüm bu unsurlar birlikte anlaşılmalıdır. Yoksa hüküm uyuşmazlığının çıkması için gerekli şartların sayılması (ilk dört unsur) ile hüküm uyuşmazlığı tanımlanmış olmamaktadır. Buna göre hüküm uyuşmazlığını şu şekilde tanımlamak mümkündür: **Adli, idari veya askeri yargı mercilerinden en az ikisinin; konusu, sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan davanın esası hakkında birbiriyle çelişik kararlar vermeleri ve bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin mümkün olmaması halinde, ilgililerin Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak çelişkinin giderilip, hakkın yerine getirilmesini mümkün kılacak bir karar verilmesini istemeleri üzerine, Mahkemenin çelişik kararlardan birini kaldırıp diğerini kabul ederek veya her ikisini de kaldırıp yeni bir karar vererek hakkın yerine getirilmesine ilişkin imkânsızlığı ortadan kaldıran olağan üstü bir hukuki yoldur.**

Hüküm uyuşmazlığı, şekli anlamda kesinleşen kararların bu niteliğinin sona ermesini sağlamada doğrudan etkiye sahip olağandışı bir hukuksal çare (ein unmittelbarer ausserordentlicher Rechtsbehelf) olarak nitelendirilmelidir.

Hüküm uyuşmazlığı bazı yönlerden benzerlik arz etse de temyizden, karar düzeltmeden, yargılamanın yenilenmesinden ve olumlu veya olumsuz görev uyuşmazlığından farklıdır.

B. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ HUKUK DEVLETİ VE HAK ARAMA HÜRRIYETİ İLE İLİŞKİSİ

Hüküm uyuşmazlığı kurumu, hukuk devleti ve hak arama özgürlüğü ile de sıkı bir ilişki içindedir.

1982 Anayasasının 2 inci maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin “... İnsan haklarına saygılı,... Sosyal bir hukuk devleti” olduğu belirtilmiştir. Hak arama özgürlüğü de temel hak ve özgürlüklerin kapsamı içinde yer aldığından, bunların tam olarak gerçekleştirilebilmesi hak arama özgürlüğünün varlığına doğrudan bağlıdır¹⁰. Anayasa'nın “temel hak ve ödevler” başlığını taşıyan ikinci kısmında 36 ncı maddede “hak arama hürriyeti” başlığı altında hak arama özgürlüğü, temel bir insan hakkı olarak düzenlenmiştir¹¹.

10 Erdemir, Nevzat: Hukuk Devleti ve Savunma Hakkı, Tür. Bar. Bir. Der. 1988/1, s. 85.

11 Yılmaz, Ejder: Hukuk Davalarında Yasa Yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu: TBBD, 1988/1, s.135 (Yılmaz -Yerindelik);

Hak arama özgürlüğünün, amacına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi için, Devlet, gerekli yargı organlarını ve yargı teşkilatını oluşturmalı, gerekli hukuki düzenlemeleri yapmalıdır. Kişiler, bu hakkını, serbestçe ve herhangi bir engelle karşılaşmadan kullanabilmelidir ¹². Ayrıca, hakkın özünü zedeleyecek, kullanılmasını imkânsız hale getirecek veya güçleştirecek şekilde sınırlamalar getirilmemelidir.

Hukuk devleti ve hak arama hürriyeti bağlamında hüküm uyumsuzluğu değerlendirildiğinde, hiç şüphesiz her ikisiyle de bağlantılı olduğu, hem hukuk devleti ilkesine hem de hak arama hürriyetine hizmet ettiği açıktır. Esasen hak arama hürriyeti gerçekleştirilmeden, hak arama hürriyetinin Anayasada öngörüldüğü şekilde kullanılabilmesi için gerekli ortam sağlanmadan, hukuk devletinden söz etmek de mümkün değildir.

Hüküm uyumsuzluğu, yukarıda ifade edildiği üzere, farklı yargı kollarının Ülkemizde kabul edilmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Farklı yargı kollarına mensup mahkemelerde, konusu, sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan davanın açılması ve mahkemelerin çelişik kararlar vermesi mümkün olmaktadır. Böyle bir durumda da hem mahkeme kararları icra edilememektedir ki bu durum hukuk devleti ilkesine aykırıdır; hem de hak sahibinin mahkeme kararları arasındaki çelişki nedeniyle hakkının yerine getirilmesi mümkün olamamaktadır, bu durum da yine hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturmaktadır. Ayrıca, hak arama özgürlüğü, vatandaşların mahkemeye gidip dava açabilmeleri, açılmış davada kendilerini savunabilmeleri ile sınırlı değildir. Hak arama özgürlüğü kullanılarak açılan dava sonunda mahkemeler tarafından verilen kararların da, öngörüldüğü şekilde icra edilmesi ve hak sahibine hakkının teslim edilmesi gerekir. O açıdan mahkemece verilen kararın, öngörüldüğü şekilde icra edilmesi de hak arama hürriyetinin bir parçasıdır, gereğidir. İşte hüküm uyumsuzluğu, farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin aynı uyumsuzluk hakkında verdiği kararlar arasındaki çelişki nedeniyle icra edilmelerinin mümkün olmadığı, hak sahibinin hakkının yerine getirilmesi konusunda yolların tıkanıdığı bir noktada devreye girerek, düğümü açmaktadır. İki mahkeme kararı arasındaki çelişkiyi hukuka uygun olarak gidermekte, icrası mümkün bir karar verilmektedir; böylece ilgili tarafın hakkının yerine getirilmesi sağlanarak hak arama hürriyeti gerçekleştirildiği gibi,

Pekcanitez, Hakan: Yargı Reformu Yapılmasını Gerektiren Nedenler: İz. BD 1995/4, s.104. (Pekcanitez – Yargı Reformu); Donnelly, Jack: Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları (Türkçesi: Mustafa Erdoğan/Levent Korkut) Ankara 1995, s.35 vd.

12 Yılmaz, Ejder: Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler: SÜHFD, Prof. Dr. Şakir Berki'ye Armağan, 1996/1-2, s.58 (Yılmaz - İyileştirme).

mahkeme kararlarının icrası sağlanarak da hukuk devleti ilkesine hizmet edilmiş olmaktadır.

Hüküm uyuşmazlığı hallerinde, hakkın yerine getirilmesi mümkün olmadığından, bu durumun bir an önce hukuka uygun olarak çözümlenmesi, hukuka duyulan güvenin sarsılmaması açısından da zorunludur. Aksi takdirde, hukuka duyulan güven sarsılacağı gibi, bu durum hukuktan kaçışa, hukuka aykırı alternatif yolların aranmasına da neden olabilir.

V. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞININ ORTAYA ÇIKTIĞI ALANLAR

A. Genel Olarak

Hüküm uyuşmazlığı yukarıda ifade edildiği üzere, farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin konusu, sebebi ve taraflarından en az biri aynı olan bir davanın esası hakkında çelişik kararlar vermeleri halinde hakkın yerine getirilmemesi halinde ortaya çıkmaktadır¹³. Bu açıdan bakıldığında, hüküm uyuşmazlığının türlerinden söz edilmemesi gerekir¹⁴. Zira ortada bir tek hüküm uyuşmazlığı vardır. Hüküm uyuşmazlığını düzenleyen UMK m. 24 ve 25'e baktığımızda "hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıkları" ve "ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları"ndan söz edildiğini görüyoruz. Şu halde, hüküm uyuşmazlığının, hukuk alanında ve ceza alanında olmak üzere iki alanda ortaya çıkabildiği kabul edilmelidir. Aslında bu iki alandaki hüküm uyuşmazlığının, karakteristik özellikleri itibariyle birbiriyle paralellik gösterse de, bazı yönlerden aralarında farklılıklar vardır. Bu farklılıklar, hukuk ve ceza yargılamalarının amacından ve yapısından kaynaklanmaktadır.

2247 sayılı UMK'nundan önce yürürlükte olan, 1945 tarihli ve 4788 sayılı Kanun'da sadece hukuk uyuşmazlıklarında görev ve hüküm uyuşmazlığı kabul edilmiş, Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanı da sadece hukuki uyuşmazlıklarla sınırlandırılmıştı; ceza uyuşmazlıkları kapsam dışı bırakılmıştı. 2247 sayılı Kanun'un kabulü ve Uyuşmazlık Mahkemesinin görev alanına ceza uyuşmazlıklarının da dahil edilmesiyle, ceza yargılaması alanında karşılaşılan görev ve hüküm uyuşmazlığına ilişkin sıkıntılar giderilmiş oldu.

B. Hukuk Alanındaki Hüküm Uyuşmazlıkları

Hukuk alanında doğan hüküm uyuşmazlıkları ifadesi ile ceza alanında doğan hüküm uyuşmazlıklarının dışında kalan diğer alanları kastediyoruz. Bir başka ifade ile ceza alanında doğan hüküm

13 Bkz. yuk D.I.

14 Örneğin Bkz. Dinç s.6-7.

uyuşmazlıklarının dışındaki diğer alanlar, hüküm uyuşmazlığı açısından hukuk alanı olarak kabul edilmelidir.

Adli (hukuk mahkemeleri), idari ve askeri idari yargı alanındaki uyuşmazlıklar hukuk uyuşmazlığı alanına dahildir.

Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında UMK m. 24,1 gereğince hukuk alanına dahil olan yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan bir karar verilmiş olması gerekir¹⁵.

C. Ceza Alanındaki Hüküm Uyuşmazlıkları

Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları ise, adli (ceza mahkemeleri) ve askeri ceza yargısı alanındaki hüküm uyuşmazlıklarını ifade etmektedir.

Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında, hukuk uyuşmazlığından farklı olarak, sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması gerekmektedir. Ceza alanında da yine iki farklı yargı koluna mensup mahkemenin ceza uyuşmazlığının esasına ilişkin farklı kararlar vermesi gereklidir¹⁶.

D. Hukuki ve Cezai Uyuşmazlıkların Ayırdedilmesi

Yukarıda genel olarak belirtildiği üzere, hüküm uyuşmazlığı, hukuk ve ceza alanlarında çıkabilir. Hukuk alanındaki uyuşmazlıklara Hukuk Bölümü, ceza alanındaki uyuşmazlıklara da Ceza Bölümü bakar. Bu şekilde, uyuşmazlıkları ve görevli bölümleri Kanundaki düzenlemeye ve uyuşmazlıkların niteliğine bağlı olarak kolaylıkla belirlemek mümkündür. Bu durum, özellikle, bir uyuşmazlığın hukuk alanına mı, yoksa ceza alanına mı girdiği konusunda tereddüt yoksa, bir zorluk arz etmez. Örneğin, asliye hukuk mahkemesinde görülen bir tazminat davası ile idare mahkemesinde görülen bir tam yargı (tazminat) davasında, çok fazla tereddüt çıkmayabilir. Ancak bazı konular, bu kadar açık olmadığı, sınırlar birbirine yakın olduğu için yahut bu konuda pek çok istisna bulunduğu için tereddüt doğurabilir. Bu gibi hallerde, Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından verilen ilke kararları ile sorun aşılımaya çalışılmıştır.

Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıkları, adli yargı alanındaki medeni yargıya dahil mahkemelerde görülen özel hukuk ilişkilerinden doğan uyuşmazlıklar, idarenin eylem ve işlemleri nedeniyle idari yargı mercilerinde açılan idari davalar, askeri idarenin eylem ve işlemleri

15 Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıkları aşağıda ayrıntılı olarak ayrıca incelenecektir, bkz. aşa. F.

16 Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları aşağıda ayrıntılı olarak ayrıca incelenecektir, bkz. aşa.G.

nedeniyle Askeri Yüksek İdare Mahkemesinde açılan idari davalar şeklinde belirlemek mümkündür. Ayrıca, UMK m. 1,2 gereğince, “Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hallerde, eğer hakemlik görevi hakim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre, yukarıdaki fıkrada yazılı adli veya idari yargı mercilerinden sayılır.”

Ceza alanındaki uyuşmazlıklar ise, kanunlarla suç sayılan fiillerin, Devletin kamu adına cezalandırma hakkına dayanarak, adli yargı alanındaki ceza mahkemeleri tarafından yapılan yargılamalardır. Keza, Askeri Ceza Kanunu’nda öngörülen askeri suçlar nedeniyle askeri ceza mercilerinin baktıkları davalar da, ceza alanına dahil uyuşmazlıklardır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunca verilen ilke kararında ceza ve hukuk uyuşmazlıklarının ayırımına ilişkin olarak şu şekilde bir kriter getirilmiştir: “Ceza uyuşmazlıkları” ibaresinden, savcının ya da şahsi davacının talebiyle başlayan yargılanması sonunda sanığın mahkumiyetine ya da beraatine hükmedilebilecek davalarda, askeri ve adli ceza mahkemeleri arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının anlaşılması, bunun dışında kalan tüm görev uyuşmazlıklarının “hukuk uyuşmazlığı” sayılması gerektiği sonucuna varılmaktadır.”¹⁷

Bu ilke kararında ayrıca idari yaptırımların ve bunlara ilişkin davaların genel olarak hukuki uyuşmazlık sayılması gerektiği ve buna bağlı olarak gerek görev, gerekse hüküm uyuşmazlıklarının Hukuk Bölümünde karara bağlanması gerektiği kabul edilmiştir. Ancak, idare tarafından verilen cezalara karşı, özellikle idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi cezalarına karşı adli yargıda, kural olarak sulh ceza mahkemesinde açılan davaların, 5326 sayılı Kabahatler Kanunu da dikkate alınarak tekrar değerlendirilmesi, hukuki nitelikleri de göz önünde bulundurularak ceza uyuşmazlığı sayılması ve buna bağlı olarak ortaya çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının Ceza Bölümünce karara bağlanması uygun olur.

VI. HUKUK ALANINDA ÇIKAN HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI

A. Hukuk Alanında Hüküm Uyuşmazlığı Doğabilmesi İçin Gerekli Şartlar

UMK m.24,1’de “1 nci maddede gösterilen yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi

17 UM Genel Kurul İlke Kararı, 11.7.1988, E.1988/1, K. 1988/1 (RG 13 Ekim 1988, S.19958).

olanaksız bulunan hallerde hüküm uyuşmazlığının varlığı kabul edilir.” denilerek, hukuk alanında hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartlar esas itibariyle sayılmıştır. Şimdi, UMK m. 24,1 hükmü ve yukarıda yapmış olduğumuz tanım¹⁸ çerçevesinde, söz konusu alanda hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartları biraz daha yakından inceleyeceğiz. Belirtmek gerekir ki, bu şartlar kümülatif olup, hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için tümünün gerçekleşmesi gerekir.

1. Adli, İdari veya Askeri Yargı Mercilerinden En Az İkisinde Açılmış İki Dava Bulunmalıdır

UMK m. 24,1’de, 1. maddeye atıf yapılarak, orada gösterilen yargı mercileri arasında hüküm uyuşmazlığının çıkabileceği kabul edilmiştir. UMK m. 1’de ise, adli, idari ve askeri yargı mercilerinden söz edilmiştir. Şu halde, hüküm uyuşmazlığının çıkabilmesi için bu yargı mercilerinden en az ikisinde ayrı ayrı açılmış davalar bulunmalıdır.

Aralarında, hukuki alanda hüküm uyuşmazlığının çıkabileceği adli, idari ve askeri yargıya dahil mahkemeleri şu şekilde belirlemek mümkündür:

Adli yargı, Medeni Yargı:

İlk derece mahkemeleri (5235 s. K. m.4):

- Genel Mahkemeler: Sulh hukuk mahkemeleri ve asliye hukuk mahkemeleri,

- Özel Mahkemeler: Asliye ticaret mahkemeleri, iş mahkemeleri, kadastro mahkemeleri, aile mahkemeleri, icra mahkemeleri, tüketici mahkemeleri, fikri ve sınai haklar hukuk mahkemeleri, denizcilik ihtisas mahkemeleri,

İkinci derece mahkemeler: Bölge adliye mahkemeleri (5235 s.K. m.3;25 vd.)¹⁹,

En üst mahkeme: Yargıtay.

İdari yargı: İlk derece mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri (2576 s.K. m.2),

İkinci derece mahkemeler: Bölge idare mahkemeleri (2576 s.K.m.2),

En üst mahkeme: Danıştay.

18 Bkz. yuk . D.I.

19 Bölge adliye mahkemeleri, 5235 sayılı Kanunla (m.3)kurulmuş olup faaliyete geçecekleri tarih ayrıca duyurulacaktır (5235 s.K. Geçici m. 2); ancak henüz faaliyete geçirilmemiştir.

Askerî idari yargı: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi.

Ayrıca, UMK m.1,2 gereğince özel kanun (3533 s.K.) uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hallerde, eğer hakemlik görevi hakim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre, yukarıda belirtilen adli veya idari yargı mercilerinden sayılır. O nedenle, bu şekilde verilen hakem kararı ile yukarıda belirtilen diğer mahkemeler arasında, hüküm uyumsuzluğu çıkarsa, bunlar da hukuk uyumsuzluğu olarak kabul edilmelidir.

Açılan davalar, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler, yani adli, idari veya askeri mahkemelerde açılmış olmalıdır. Buna göre örneğin, adli yargıya dahil asliye hukuk mahkemesi ile idari yargıya dahil idare mahkemesi arasında hüküm uyumsuzluğu çıkabilir. Aynı yargı koluna mensup iki mahkemede, örneğin adli yargıya dahil sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemesinde davalar açılmışsa, bu iki mahkeme arasında hüküm uyumsuzluğu çıkmaz. Aynı yargı koluna mensup iki mahkeme arasında farklı hükümler verilirse; bu durum, temyiz süreleri henüz dolmamışsa, o yargı kolundaki yüksek mahkeme tarafından (istinaf veya temyiz) kanun yoluna başvurularak giderilebilir. Her iki karar da kesinleşmişse bu takdirde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurularak, kararlardan birinin kaldırılması sağlanır.

Adli, idari veya askeri yargı mercileri olarak, o yargı alanında görev yapan ve yukarıda sayılan mahkemelerde dava açılmalıdır. Mahkemede değil de, idari bir makama başvuruda bulunulmuşsa, başvuru idari makam ile mahkeme arasında hüküm uyumsuzluğu çıkmaz.

Adli, idari veya askeri yargıya yapılan başvuru, somut bir talebe yönelik, dava şeklinde olmalıdır. Mahkemelerden birine yapılan başvuru dava şeklinde değilse, böyle bir başvuru, hüküm uyumsuzluğuna temel teşkil edemez.

2. Her İki Yargı Mercisinde Açılan Davalarda Verilen Kararlar Uyuşmazlığın Esasına İlişkin Olmalıdır

UMK m. 24,1’de, bu şart, “görevle ilgili olmaksızın... verilmiş kararlar”, şeklinde ifade edilmiştir. Maddede her ne kadar, görevle ilgili olmaksızın verilmiş kararlardan söz edilmişse de, bu durumu, sadece göreve ilişkin kararla sınırlandırmak doğru olmaz. “Görevle ilgili olmaksızın” ifadesini öncelikle, usule ilişkin bir kararla dava sona erdirilmemiş olmalıdır şeklinde anlamak kanaatimce daha doğru olur. O nedenle de, sadece görevsizlik kararı değil, usule ilişkin davaya sona erdiren diğer kararlar örneğin yetkisizlik kararı, davanın açılmamış sayılması kararı, dava şartlarının bulunmaması nedeniyle verilen red kararı gibi kararlar da bu kapsamda kabul edilmelidir. Bu duruma bağlı olarak,

davalardan biri usule ilişkin bir kararla sona erdirilmişse, verilen bu karar hüküm uyuşmazlığına temel teşkil edemez. Şu halde, her iki mahkemede uyuşmazlığın esasına girmeli ve esas hakkında bir karar vermiş olmalıdır²⁰.

Davanın esasına ilişkin karar ret şeklinde olabileceği gibi, kabul şeklinde de olabilir. Davanın kabul edilmesinin veya reddedilmesinin bu açıdan önemi yoktur. Önemli olan, iki mahkemenin kararı arasında çelişki olması ve bu çelişki nedeniyle, kararlardan biri lehine, diğeri aleyhine olan tarafın hakkının yerine getirilmesinin mümkün olmamasıdır.

3. Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararlar Kesinleşmiş Olmalıdır

Hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için farklı yargı kollarına mensup mahkemelerce verilen her iki kararında kesinleşmiş olması gerekir²¹. Bu husus, UMK m. 24,1'de, "... kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş ... kararlar..." şeklinde ifade edilmiştir. Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil edecek kararlardan birinin kesinleşmiş olması yeterli değildir, her iki kararın da ayrı ayrı kesinleşmiş olması gereklidir.

Bilindiği gibi mahkeme kararlarının kesinleşmesi ile şekli anlamda ve maddi anlamda kesinleşmeden söz edilebilmektedir²². Burada, hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi açısından aranılan kesinlik şekli anlamda kesinliktir. Verilen kararlar şekli açıdan çeşitli şekillerde kesinleşebilir. Buna göre, verilen karara karşı kanun yolu açık değilse verildiği anda; kanun yolu açık ama gidilmezse, kanun yoluna başvuru süresinin dolmasıyla; kanun yolu açık gidilir ve talep reddedilirse bu tarihte kesinleşir. Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından da her iki kararın kesinleşmiş olması titizlikle aranmaktadır.

4. Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararların Konularının, Sebeplerinin ve Taraflarından da En Az Birinin Aynı Olması

Farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin verdikleri kararlar arasında hüküm uyuşmazlığının çıkabilmesi için, her iki kararın konularının, sebeplerinin aynı olması, taraflarından da en az birinin aynı olması gerekmektedir. Bu husus UMK m. 24,1'de "... aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ... kararlar..." şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi hükümde, iki kararın konularının ve sebeplerinin aynı olması aranmış, ancak taraflar için ayniyet biraz daha

20 Kuru-HMU 1, s.774.

21 Dinç s.10.

22 Kuru, Baki /Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 22.B., Ankara 2011, s.685 vd.; Gürdoğan, Burhan: Medenî Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtiraz, Ankara 1960, s. 13 vd.

yumuşatılmış, her iki davanın taraflarının aynı olması aranmamış, taraflarından en az birinin aynı olması yeterli görülmüştür.

UMK m.24'ün, 2592 sayılı Kanunla değiştirilmesinden önce, “en az davacılarının aynı olması” aranıyorken, yapılan değişiklikle “taraflarından en az birinin aynı olması” öngörülmüştür. Yapılan değişikliğin, isabetli olduğu kabul edilmektedir²³. Yapılan değişiklikle tarafların ayniyeti açısından kapsam biraz daha genişletilmiştir. Gerçekten, değişiklikten önce, her iki tarafın aynı olması yahut en az davacıların aynı olması aranıyorken, değişiklikten sonra her iki tarafın aynı olması veya en az davacıların yahut davalıların aynı olması da yeterli olabilecektir. Bu durum da, hüküm uyumsuzluğuna başvurmayı kolaylaştırmakta ve kapsamı biraz daha genişletmektedir.

Belirtmek gerekir ki, her iki kararın konularının, sebeplerinin aynı olması ve taraflarından da en az birinin aynı olması şartı, kesin hüküm itirazı (HMK m. 303) ve derdestlik itirazının (HMK m.114,1/1) ileri sürülebilmesi için aranan, davaların konularının, sebeplerinin ve taraflarının aynı olması şartına benzemektedir. Ancak, kesin hüküm ve derdestlik için her 3 unsurunda aynı olması aranırken, hüküm uyumsuzluğu için, tarafların her iki kararda da aynı olması aranmamış, sadece bir tanesinin aynı olması yeterli görülmüştür. Bununla birlikte, medeni usul hukukundaki kesin hüküm ve derdestlik için aranan davaların konularının ve sebeplerinin aynı olmasındaki kıstaslar burada da uygulama alanı bulabilir. Ancak, hüküm uyumsuzluğunun amacı ve niteliği ile kesin hükmün ve derdestliğin niteliği ve amacı farklı olduğundan, söz konusu kıstasları, medeni usul hukukundaki gibi çok sıkı uygulamak hüküm uyumsuzluğunun amacı ile bağdaşmayabilir. Zira, kesin hüküm itirazının amacı, daha önce görülmüş ve karara bağlanmış bir davanın tekrar görülmesini engellemek²⁴, derdestliğin amacı da²⁵ benzer şekilde halen görülmekte olan bir davanın tekrar açılıp görülmesine engel olmaktır. Buna karşılık, hüküm uyumsuzluğunun amacı, yukarıda incelendiği şekilde, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler tarafından verilen kararlar arasındaki çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin mümkün olmaması halinde, çelişkinin giderilerek, hakkın yerine getirilmesini sağlamaktır. O nedenle de, hüküm uyumsuzluğu yoluna başvurmak için kararların konularının ve sebeplerinin ayniyeti için tatbik edilecek kıstasları biraz daha esnek tutmak hüküm uyumsuzluğunun amacına uygun bir davranış olacaktır. Nitekim kanun koyucu da, bu düşünce ile tarafların her ikisinin de

23 Dinç s.10.

24 Bkz. Gürdoğan s. 60 vd.

25 Bkz. Tanrıver, Süha: Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1998, s.18 vd.

aynı olmasını aramamış, bir tanesinin aynı olmasını yeterli görmüştür. Benzer şekilde, yukarıda temas edildiği üzere, 2592 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önce, en az davacıların aynı olması aranırken, yapılan değişiklikte, kapsama davalı da dahil edilmiş ve taraflardan en az birinin aynı olması yeterli görülmüştür. Hüküm uyuşmazlığı açısından aranan husus, her iki kararda taraflardan en az birinin ortak olması, yani her ikisinde de yer almasıdır. Her iki kararda da yer alan tarafın, davalardaki davacı veya davalı konumu farklı olabilir.

Tarafların aynı olup olmadığı araştırılırken, tarafların fiziki ayniyetine değil, hukuki ayniyetine dikkat edilmelidir²⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından da bu unsurlar incelenirken, hüküm uyuşmazlığının amacı dikkate alınarak, hakkın yerine getirilmesinin engellenip engellenmediği göz önünde bulundurulmaktadır.

Hüküm uyuşmazlığı için yapılan başvuruların, büyük bir kısmı kararların konularının, sebeplerinin ve taraflarından en az birinin aynı olması şartının gerçekleşmemesi nedeniyle reddedilmektedir.

5. Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararlar Arasındaki Çelişki Yüzünden Hakkın Yerine Getirilmesinin Mümkün Olmaması

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil edecek farklı yargı mercileri tarafından verilen kararlar arasında çelişki bulunmalıdır ve bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi, bir diğer ifade ile kararların icrası mümkün olmamalıdır (UMK m. 24,1).

Kararlar arasındaki çelişki çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Kararlar arasında çelişki genellikle, davacı tarafından ileri sürülen talebin bir mahkeme tarafından kabulü, diğer mahkeme tarafından reddi halinde çıkabilir. Ancak bu halin dışında başka şekillerde de kararlar arasında çelişki olması mümkündür.

Farklı yargı mercileri tarafından verilen kararlar arasında çelişki bulunması hüküm uyuşmazlığı için yeterli değildir, UMK m. 24,1 gereğince, ayrıca bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi de mümkün olmamalıdır²⁷.

6. Hukuki Yarar Bulunması

Hüküm uyuşmazlığına başvuruda bulunurken, başvuru hukuki yararının bulunmasına ilişkin şart, UMK' nunda ayrıca belirtilmemiştir. Ancak, Kanunda belirtilmemiş olması, başvuru hukuki yararının bulunurken hukuki yararının aranmayacağı anlamına gelmez. Hüküm

26 Gürdoğan s.86.

27 Dinç s.13.

uyuşmazlığına başvuruda bulunurken başvurucunun, Uyuşmazlık Mahkemesinden yardım, hukuki korunma istemede korunmaya değer bir yararı bulunmalıdır²⁸. Hüküm uyuşmazlığı yoluna başvuruda hukuki yararı olmayan kişinin, Uyuşmazlık Mahkemesini gereksiz yere meşgul etmesi beklenemez.

7. Hüküm Uyuşmazlığı Yoluna Bir Kez Başvurulması

Hüküm uyuşmazlığı yoluna, aynı kararlar için tarafların bir kez yahut daha fazla başvurulabileceği konusunda UMK'nunda herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmaya ilişkin UMK m. 12,4'de, bir davada uyuşmazlık çıkarılması için yalnız bir kez başvurulabilir, denilmiştir. Bu hükmü, hüküm uyuşmazlığına da doğrudan uygulamak mümkün değildir. O nedenle de söz konusu hakkın bir kez kullanılabilmesi konusunda kanunda herhangi bir hüküm olmadığı halde, bu konuda bir sınırlama getirilmesi kural olarak uygun değildir. Bu durum, özellikle hakkın niteliği gereği birden fazla kullanılabilmesi halinde geçerlidir. Ancak, hakkın niteliğine göre birden fazla kullanılması mümkün değilse yahut birden fazla kullanılması halinde hak sahibinin hukuki yararı bulunmuyorsa, bu takdirde hakkın birden fazla kullanılması mümkün olmamalıdır.

Belirtilen çerçevede hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurma hakkı değerlendirildiğinde, hüküm uyuşmazlığı yoluna bir kez başvurulabileceği konusunda kanunda herhangi bir sınırlama bulunmasa dahi, bu hakkın birden fazla kullanılması mümkün değildir, hakkın niteliği birden fazla kullanmaya uygun değildir. O nedenle, hakkın bir kez kullanılabilmesi konusunda sınırlama getirilmesi, tarafların bu konudaki hakkını zedelemeyi, hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurma hakkının niteliğine uygundur.

B. HÜKÜM UYUŞMAZLIĞINA BAŞVURU

1. Kimler Başvurabilir

Hüküm uyuşmazlığı yoluna kimin başvurabileceği konusu ile ilgili olarak UMK m.24,3'te "İlgili kişi veya makam Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir. Bu halde olumsuz görev uyuşmazlığının çıkarılması ile ilgili 15 ve 16 ncı maddelerdeki usul kuralları uygulanır" hükmüne yer verilmiştir.

Buna göre, öncelikle hukuk alanında çıkan hüküm uyuşmazlığının giderilmesi için mahkemeler re'sen başvuramazlar. İlgililerin talepte bulunması gereklidir²⁹; talep olmadan hüküm uyuşmazlığına

28 Karş. Kuru/Arslan/Yılmaz – Usul s.261.

29 Dinç s.19.

bakılamaz. Nitekim, uygulanacak usul konusunda atıf yapılan UMK m. 15’de, başvuru konusunda ceza dışındaki diğer davalarda, yani hukuk alanındaki uyuşmazlıklarda taraflardan birinin istemi üzerine başvurunun yapılabileceği açıkça belirtilmiştir. Şu halde hukuk alanında çıkan hüküm uyuşmazlıklarının giderilmesi için talepte bulunulması gereklidir. Uyuşmazlık Mahkemesi de bir hüküm uyuşmazlığına re’sen el koyup çözümleyemez.

UMK m.24,3’deki “ilgili kişi veya makam” ifadesindeki, “kişi” ibaresi gerçek ve tüzel kişileri ifade ederken, “makam” ibaresi de resmi kurum ve kuruluşları, hukuk davaları açısından kamu düzenini ilgilendiren konularda Cumhuriyet başsavcılığını da ifade etmelidir.

İlk karardan veya ikinci karardan hakkı etkilenen ve o nedenle hakkının yerine getirilmesi mümkün olmayan taraf, hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurabilir.

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil edecek kararların çelişkili olması nedeniyle hakkı yerine getirilemeyen kimselerin yanında, davalardan birinin tarafı olup ta, hakkı yerine getirmekle yükümlü kişinin de hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurmakta hukuki yararı bulunabilir.

2. Hüküm Uyuşmazlığı Başvurusu İçin Süre

UMK’unda, hüküm uyuşmazlığı yoluna ne zaman ve hangi süre içinde başvurulacağı konusunda açık bir hüküm yoktur. UMK m.24,3’de olumsuz görev uyuşmazlığına ilişkin 15 ve 16. maddelere atıf yapılmıştır. UMK m. 15’de de, olumsuz görev uyuşmazlığına, son görevsizlik kararının kesinleşmesinden sonra başvurulabileceği belirtilmiştir. Atıf yapılan bu hükümden hareketle hüküm uyuşmazlığı yoluna en erken, ikinci kararın kesinleşmesinden sonra başvurulabileceğini söylemek mümkündür³⁰.

Hüküm uyuşmazlığı yoluna ne zamana kadar yahut hangi süre içinde başvurulabileceği konusu da UMK’unda düzenlenmemiştir. Hukuk devletinde, bir hak tanınmış ise, bu hakkın hangi süre içinde kullanılacağı da düzenlenmelidir. Kural olarak bir hakkın süresiz olarak kullanımı kabul edilemez. Bu durum, özellikle kamu düzenini ilgilendiren konularda daha da belirgindir. Hüküm uyuşmazlığında da, farklı yargı kollarına mensup iki mahkeme tarafından iki karar verilmiştir. Bu kararlar şekli açıdan kesinleşmiştir ve maddi anlamda kesin hüküm de teşkil etmiş olabilirler. Bu şekilde kesinleşen kararların, kesin hüküm gücünün kaldırılmasının kamu düzenini etkilediğinden kuşku yoktur. O nedenle hüküm uyuşmazlığı talebinin ileri sürülebilmesi için de, işin niteliğine uygun bir süre kabul edilmesi uygun olur.

30 Kuru-HMU 1, s.776.

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden alacak veya hak için on yıllık zamanaşımı süresini, hüküm uyuşmazlığı talebini ileri sürmek için azami bir süre olarak kabul etmek mümkündür. Bu süre, hüküm uyuşmazlığında bulunan tarafın dayandığı hak hangi karara dayanıyorsa, o kararın kesinleşmesinden itibaren başlatılmaktadır. Bunun dışında ayrıca daha kısa bir hak düşürücü süre öngörmek isabetli olur. Örneğin ikinci kararın kesinleşmesinin öğrenilmesinden itibaren üç ay içinde hüküm uyuşmazlığı talebinde bulunulması kabul edilebilir.

3. Başvurunun Yapılması

Çelişkili kararlar nedeniyle hakkı yerine getirilemeyen ilgili kişi veya makam, hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurmak istiyorsa bu başvurusunu yazılı olarak, dilekçe ile yapmalıdır³¹; Uyuşmazlık Mahkemesindeki inceleme kuralı olarak dosya üzerinden yapıldığından, sözlü başvuru yapılamaz. Başvurucu dilekçesinde, karşı tarafın kim olduğunu, çelişkili kararların nereden verildiğini, tarihini, numarasını, hangi konularda aralarında çelişki bulunduğunu ve hangi hakkının bu çelişki nedeniyle yerine getirilemediğini belirtmelidir ve Uyuşmazlık Mahkemesinden hüküm uyuşmazlığı yolu ile bu çelişkinin giderilmesini istemelidir. Ayrıca, dilekçeye dava dosyasında bulunmayan başka bilgi ve belgeler varsa onları da eklemelidir.

Başvurucu, ikinci kararın kesinleşmesinden sonra, bu kararı veren mahkemeye Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmek üzere dilekçesini vermelidir. Uyuşmazlık Mahkemesine başvuru herhangi bir vergi veya harca tabi değildir (UMK m.34).

Hüküm uyuşmazlığı başvurusunu alan mahkeme, ilk karara ilişkin dava dosyasını da getirtmelidir (UMK m.15 kıyasen). Daha sonra başvuru dilekçesini, davaya ilişkin kendi elindeki dosyayı, ilk karara ilişkin dosyayı dizi pusulasına bağlayıp, bir müzekkere ile Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir.

C. Başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesince İncelenmesi

Hüküm uyuşmazlığına ilişkin başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesine gelmesinden sonra, Uyuşmazlık Mahkemesi, dosyayı ilk incelemeyi geçirir. Bu incelemede, dosyada eksiklik olup olmadığı araştırılır, özellikle dava dosyalarının gelip gelmediğine bakılır. Dosyada eksiklik varsa tamamlanır. Hüküm uyuşmazlığı talebi karşı tarafa bildirilerek, Uyuşmazlık Mahkemesince belirlenecek süre içinde cevap vermesi bildirilir. Karşı taraf uygun görürse belirlenen süre içinde cevap verebilir. UMK m. 33 gereğince, yapılacak tebligat işlerinde 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uygulanır.

31 Dinç s.19.

Dosyada eksiklik olmadığı, tekemmül ettiği anlaşılırsa, başvurunun ilk incelemesi yapılır. İlk inceleme aşamasında yahut daha sonra gerekli görülen hallerde ilgili başsavcılıklardan görüş alınır³². Daha sonra, iddia edildiği şekilde olayda hüküm uyuşmazlığının şartlarının mevcut olup olmadığı araştırılır. Eğer mevcut olmadığı sonucuna varılırsa, uyuşmazlığın esası hakkında inceleme yapılmadan talebin reddine karar verilir. Hüküm uyuşmazlığı için yukarıda belirtilen şartların tümünün mevcut olduğu tespit edilirse, hüküm uyuşmazlığının bulunduğu ve uyuşmazlığın esası hakkında inceleme yapılmasına karar verilerek, hüküm uyuşmazlığı talebi esastan incelenmeye başlanır. Uyuşmazlık Mahkemesinde talebin esası incelenirken uyulacak usul kuralları 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'dur³³ (İYUK).

İYUK m.17,18'e göre, yazılı yargılama usulü tatbik edilir, yargılama kural olarak dosya üzerinden yapılır; ancak gerek görülürse duruşma yapılmasına karar verilir. Bununla birlikte duruşma medeni yargıda olduğu gibi, yeni delillerin ileri sürülmesi için yapılmamaktadır; o nedenle duruşmada sözlü olarak tanık dinlenmesi mümkün değildir³⁴. İdari yargıda re'sen araştırma ilkesi tatbik edilir (İYUK m. 20), mahkeme tarafların getirdiği delillerle bağlı olmayıp, gerekli gördüğü başka bilgi ve belgeleri de toplayabilir; keşif yapabilir, bilirkişi dinleyebilir; bu işlemler için istinabe yoluna da başvurabilir. UMK m. 35'e göre *"Uyuşmazlık Mahkemesi; incelediği işlerde, bütün organ, makam veya kuruluşlarla doğrudan doğruya yazışmaya girebilir ve onlardan her türlü bilgi veya belgeyi ya da belgelerin onanmış örneklerini isteyebilir. Bilgi veya belgenin verilmesinden, ancak 521 sayılı Danıştay Kanununda gösterilen şartlar altında kaçınılabilir."*

Uyuşmazlık Mahkemesi, belirtildiği şekilde hareket ederek hüküm uyuşmazlığını inceler. Dosya bir raportör tarafından incelenerek, rapor hazırlanır. Hazırlanan bu rapor bağlayıcı olmayıp, Heyete yardımcı olmaya yöneliktir. Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü dosyayı, Başkanın belirleyeceği bir günde esastan görüşüp karara bağlar. Başkanla birlikte yedi kişiden oluşan Hukuk Bölümü, salt çoğunlukla karar verebilir.

UMK m. 29 gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun verdiği ilke kararları ile Başkanın uygun göreceği Bölümlerin kararları Resmi Gazetede yayımlanır. Buna göre, Hukuk Bölümünce hüküm uyuşmazlığına ilişkin olarak verilen kararlardan, Başkan

32 Dinç s.19.

33 UMK m.25,1'de her ne kadar 521 sayılı Danıştay Kanunu'na atıf yapılmış ise de, bu Kanun 2575 s.K. m.96 ile yürürlükten kaldırıldığından, yapılan bu atfı 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na yapılmış saymak gereklidir.

34 Gözler, Kemal: İdare Hukuku Dersleri, 10.B., Bursa 2010, s.844.

tarafından uygun görülenleri, Resmi Gazetede yayımlanmaktadır. Ayrıca verilen kararlar Uyuşmazlık Mahkemesinin internet sitesinde de yayımlanmaktadır.

D. Esas Hakkında Karar Verilmesi

Uyuşmazlık Mahkemesi.. yaptığı inceleme sonunda 1- Hüküm uyuşmazlığı talebinin reddi, 2 – Hüküm uyuşmazlığı talebinin kabulü kararlarını verebilir.

1. Hüküm Uyuşmazlığı Talebinin Reddi

Uyuşmazlık Mahkemesi, ... yapmış olduğu inceleme sonunda, yukarıda incelemiş olduğumuz hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartlardan biri veya birkaçının eksik olduğunu tespit ederse, bu takdirde talebin reddine karar verir. Uyuşmazlık Mahkemesince verilen red kararının, diğer mahkemelerce verilen ve aralarında hüküm uyuşmazlığı olduğu iddia edilen kararlara herhangi bir etkisi yoktur. Her iki karar da kesinleşmiş olduğundan, kararlar doğrultusunda hareket edilir ve gereği yerine getirilir.

Talebin reddi halinde, Uyuşmazlık Mahkemesince talebi reddedilen tarafa ayrıca herhangi bir harç ve gider yükletilmediği gibi, karşı taraf kendisini avukatla temsil ettirmiş olsa dahi, karşı taraf lehine vekalet ücretine de hükmedilmemektedir. Ancak, karşı taraf kendisini avukatla temsil ettirmişse, karşı taraf lehine Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince maktu vekalet ücreti takdir edilmesi uygun olur.

2. Hüküm Uyuşmazlığı Talebinin Kabulü

Uyuşmazlık Mahkemesi yapmış olduğu inceleme sonunda, hüküm uyuşmazlığı için gerekli olan şartların tümünün mevcut olduğunu tespit ederse, hüküm uyuşmazlığının mevcut olduğuna karar verir. Bundan sonra, hüküm uyuşmazlığının ne şekilde giderileceği konusu incelenir. Burada Uyuşmazlık Mahkemesi iki şekilde hareket edebilir:

a- Hüküm Uyuşmazlığına Temel Teşkil Eden Kararlardan Birinin Kabulü, Diğerinin Kaldırılması

Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyuşmazlığının esası kapsamında her iki mahkeme kararını da inceledikten sonra, bu kararlardan birini doğru bulup, orada getirilen gerekçeleri, varılan sonucu benimseyebilir ve hüküm uyuşmazlığının bu karar doğrultusunda çözümlenmesine karar verir. Bu şekilde kararlardan birinin tümüyle kabulü şeklinde hüküm uyuşmazlığı çözümlendiğinde, diğer kararın kaldırılmasına karar verilmektedir.

İlk derece mahkemesi kararının Uyuşmazlık Mahkemesince kaldırılması

ile birlikte, o karar artık yok sayılacağından, kararın daha önce doğurmuş olduğu hüküm ve sonuçların da ortadan kalkması gereklidir. Bu bağlamda kararın gerek şekli anlamda kesinleşmesi ile doğan sonuçlar, gerekse bu duruma bağlı olarak maddi anlamda kesinliğe bağlanan sonuçlar da ortadan kalkmalıdır.

b- Hüküm Uyuşmazlığına Temel Teşkil Eden Kararların Her İkisinin de Kaldırılıp Yeni Bir Karar Verilmesi

Yapılan araştırma ve delillerin değerlendirilmesi sonucunda, aralarında hüküm uyuşmazlığı bulunan her iki kararda da getirilen çözüm Uyuşmazlık Mahkemesince doğru bulunmazsa, her iki kararın da kaldırılması ve tümüyle yeni bir karar verilmesi mümkündür. Uyuşmazlık Mahkemesi ilk derece mahkemelerinin verdiği kararlarla bağlı değildir. O nedenle de, onların dışında farklı gerekçelerle farklı bir karar da verebilir.

Böyle bir durumda, her iki karar da kaldırılıp yeni bir karar verildiğinden, Uyuşmazlık Mahkemesince verilen karar her iki kararın yerine hüküm ve sonuç doğuracaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesince verilen bu karar, kesinleşmekle birlikte, maddi anlamda kesin hüküm teşkil eder ve kesin hükmün doğurduğu sonuçları doğurur.

E. Karara Karşı Başvurulacak Yol Var mıdır?

UMK m. 29'a göre, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun ve bölümlerin kararları kesindir. Bu kapsamda Hukuk Bölümünün hüküm uyuşmazlığına ilişkin kararlarının da kesin olduğu kabul edilmelidir.

Burada amaçlanan kesinlikle, tarafların kararın doğru olmadığını yahut hukuka aykırı olduğunu düşünmeleri halinde, başvurabilecekleri temyiz, karar düzeltme gibi olağan bir kanun yolunun bulunmadığı ifade edilmek istenmiştir. Şu halde hüküm uyuşmazlığına ilişkin yargılama sonunda verilen karar, verildiği anda kesindir, bu karara karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolu kabul edilmemiştir³⁵.

Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından hüküm uyuşmazlığının esasına ilişkin olarak verilen kararın maddi anlamda kesin hüküm gücüne sahip olup olmadığı konusunda bir ayırım yapılmalıdır. Eğer Uyuşmazlık Mahkemesi, hüküm uyuşmazlığı yargılaması sonunda uyuşmazlığa temel teşkil eden kararlardan birini benimseyip diğerini kaldırmışsa, bu karar maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmemeli; buna karşılık hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden her iki kararı da kaldırıp, uyuşmazlığın esası hakkında yeni bir karar vermişse, Uyuşmazlık

35 Dinç s.21.

Mahkemesince verilen bu karar şekli açıdan kesinleşmekle birlikte, uyuşmazlığın esası hakkında maddi anlamda kesin hüküm de teşkil etmelidir. Maddi anlamda kesin hüküm teşkil eden bu karara karşı yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurulabilmelidir.

Ancak Uyuşmazlık Mahkemesi vermiş olduğu eski tarihli bir kararda yargılamanın yenilenmesi talebini, kararın kesin olduğu gerekçesi ile kabul etmemiştir³⁶.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, hüküm uyuşmazlığı yargılaması sonunda verdiği karara karşı, İYUK m. 29 ve 30 gereğince açıklama ve yanlışlıkların düzeltilmesi yoluna da başvurulabilmelidir.

F. Örnek Karar

Kara Harp Okulu Sistem Mühendisliğinde lisans öğrenimini 1998 yılında tamamlayan davacı, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalındaki Yüksek Lisansını 2005 yılında tamamlamış kendisine 1 yıl lisansüstü öğrenim kıdemi verilmiş; Aynı Anabilim Dalı, İşletme Bilim Dalındaki yüksek lisansını da 2006 yılında tamamlamıştır.

Davacı 30.10.2006 tarihinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına başvurarak, yandal uzmanlığının ilave bir lisansüstü öğrenim olarak kabul edildiğine dair belgenin tarafına verilmesini talep etmiş; bu talebi Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığınca, iki yüksek lisans öğreniminin farklı olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir. Davacı bu kararın iptali ve okuduğu iki yüksek lisans öğreniminin birbirinden farklı olduğuna karar verilmesi ve yandal uzmanlığının ilave bir lisans üstü öğrenim olarak kabul edildiğine dair belgenin tarafına verilmesi istemiyle Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığına karşı 6.2.2007 tarihinde idari yargı yerinde dava açmıştır. Ankara 15. İdare Mahkemesi talebi kabul etmiş, iki alanın farklı olduğuna karar vermiş ve karar kesinleşmiştir.

Davacı daha sonra Kara Kuvvetleri Komutanlığına verdiği 27.9.2006 günlü dilekçesi ile, öğrenim kıdeminin ve derece kıdeminin yeni duruma göre yeniden görüşülmesini talep etmiş; talep, Subay Sicil Yönetmeliğinin 116/b maddesindeki şartı taşımadığından lisansüstü öğrenim kıdemi verilmesine kanunen imkan bulunmadığı belirtilerek reddedilmiştir.

Davacı bu işlemin iptali istemiyle Milli Savunma Bakanlığı'na karşı Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığında 11.4.2007 tarihinde dava açmıştır. AYİM 1. Dairesi iki alanın farklı olmadığına kanaat getirerek talebi reddetmiştir.

36 UM Hukuk Bölümü, 20.1.1968, E.1967/477, K.1968/164 (RG 1.6.1968, sayı 12913).

Bunun üzerine hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurulmuş, Uyuşmazlık Mahkemesinin 8.4.2013 tarihli kararında, AYİM 1. Dairesi kararının, YÖK Başkanlığının iki alanın farklı olmadığı yönündeki önceki istikrarlı görüşüne dayalı olması, Ankara 15. İdare Mahkemesi kararının ise ilmi ve objektif verilere ya da bilirkişi mütalaasına dayanmayan salt bir hukuki değerlendirmeye verilmiş olmasını dikkate alarak; Ankara 15. İdare Mahkemesi kararının usul ve kanuna uygun olmadığı, doğan hüküm uyuşmazlığında AYİM 1. Dairesinin usul ve hukuka uygun olan kararının esas alınması ve Ankara 15. İdare Mahkemesinin kararının kaldırılması gerektiği kanaatine varılmıştır³⁷.

VII. CEZA ALANINDA ÇIKAN HÜKÜM UYUŞMAZLIĞI

A. Genel Olarak

Yukarıda açıklandığı üzere³⁸, adli yargı alanındaki ceza mahkemelerinde görülen ceza davaları ile askeri mahkemelerin askeri suçlara ilişkin baktıkları davaları, ceza alanındaki uyuşmazlıklar olarak belirlemek mümkündür. Ancak, idari yaptırımlar açısından, daha önce ifade edildiği üzere, para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi cezaları, yapılan itirazlar ve yargılamalar, ceza mahkemelerinde incelenmesine rağmen, bunlar Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından alınan 1988/1 sayılı ilke kararı uyarınca ceza uyuşmazlığı değil, hukuk uyuşmazlığı kabul edilmektedir. O nedenle bu uyuşmazlıklar, adli yargıya dahil ceza mahkemelerince görülmelerine rağmen, hukuk uyuşmazlığı sayılmaktadır.

Ceza uyuşmazlıkları, hukuk uyuşmazlıklarından, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunca verilen 1988/1 sayılı ilke kararındaki kritere göre ayırt edilmektedir. Buna göre, “*Ceza uyuşmazlıkları*” ibaresinden, *savcının ya da şahsi davacının talebiyle başlayan yargılanması sonunda sanığın mahkumiyetine ya da beraatine hükmedilebilecek davalarda, askeri ve adli ceza mahkemeleri arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının anlaşılması, bunun dışında kalan tüm görev uyuşmazlıklarının “hukuk uyuşmazlığı” sayılması gerektiği*” kabul edilmiştir³⁹. Buna göre, ceza alanındaki uyuşmazlıkları genel olarak, hukuk alanındaki uyuşmazlıkların dışındaki diğer uyuşmazlıklar şeklinde ifade etmek mümkündür.

B. Ceza Alanında Hüküm Uyuşmazlığı Doğabilmesi İçin Gerekli Şartlar

UMK m.24,1’de “*1 nci maddede gösterilen yargı mercilerinden en*

37 UM Hukuk Bölümü, 8.4.2013, E.2011/196, K.2013/468.

38 Bkz. yuk. E.III.

39 Bkz. yuk. dn. 17.

az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hallerde hüküm uyuşmazlığının varlığı kabul edilir.” denilerek, hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartlar esas itibariyle sayılmıştır. Ancak, maddenin ikinci fıkrasında ceza uyuşmazlıkları açısından “ceza kararlarında; sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması halinde hüküm uyuşmazlığı var sayılır” hükmüne yer verilmiştir. Buna göre ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları açısından hükmü şu şekilde anlamak gerekmektedir: “1 nci maddede gösterilen yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, **sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması halinde** kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hallerde hüküm uyuşmazlığının varlığı kabul edilir.” Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıkları açısından hükmü bu şekilde anlayarak, bu alanda hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartları belirleyebiliriz. Hukuk alanında olduğu gibi, belirlenen bu şartlar kümülatif olup, ceza alanında hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için de tümünün gerçekleşmesi gerekir.

1- Adli veya Askeri Yargı Mercilerinden En Az İkisinde Açılmış İki Dava Bulunmalıdır

UMK m. 24,1’de, 1. maddeye atıf yapılarak, orada gösterilen yargı mercileri arasında hüküm uyuşmazlığının çıkabileceği kabul edilmiştir. UMK m. 1’de ise, adli, idari ve askeri yargı mercilerinden söz edilmiştir. Ceza alanında hüküm uyuşmazlığının çıkabilmesi için bu yargı mercilerinden adli veya askeri yargı mercilerinde ayrı ayrı açılmış davalar bulunmalıdır. Ancak kanaatimce, idari para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırımlarda, itiraz ve yargılama 5326 sayılı Kanunla sulh ceza mahkemelerine ve itiraz üzerine yapılacak incelemelerde asliye ceza mahkemelerine verildiğinden, Uyuşmazlık Mahkemesinin 1988/1 sayılı ilke kararındaki çözüm dikkate alındığında, idare mahkemeleri ile sulh ceza mahkemeleri arasında da hüküm uyuşmazlığı çıkabilir. Nitekim uygulamada, bu iki mahkeme arasında çok sayıda görev uyuşmazlığı çıkabilmektedir. Görev uyuşmazlığının, özellikle olumlu göre uyuşmazlığının çıkabildiği hallerde, hüküm uyuşmazlığı da çıkabilir.

Aralarında, ceza alanda hüküm uyuşmazlığının çıkabileceği adli ve askeri yargıya dahil mahkemeleri şu şekilde belirlemek mümkündür:

Adli yargı, Ceza Yargısı:

İlk derece mahkemeleri (5235 s. K. m.4):

- Genel Mahkemeler: Sulh ceza mahkemeleri, asliye ceza hukuk mahkemeleri ve ağır ceza mahkemeleri,

- Özel Mahkemeler: Çocuk Mahkemeleri, Basın Mahkemeleri (5187 s.K. m.27).

- İkinci derece mahkemeler: Bölge adliye mahkemeleri (5235 s.K. m.3;25 vd.)⁴⁰,

En üst mahkeme Yargıtay.

Askeri Yargı: ilk derece mahkemeleri, askeri mahkemeler.

Üst Mahkeme: Askeri Yargıtay.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu çerçevesinde idari para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi cezaları açısından:

İdari yargı: İlk derece mahkemeleri, idare mahkemeleri

Adli yargı: Sulh ceza mahkemeleri.

Açılan davalar, farklı yargı kollarına mensup mahkemeler, yani adli veya askeri mahkemelerde açılmış olmalıdır. Aynı yargı koluna mensup iki mahkemede, örneğin adli yargıya dahil sulh ceza ve asliye ceza mahkemesinde davalar açılmışsa, bu iki mahkeme arasında hüküm uyumsuzluğu çıkmaz.

2- Her İki Yargı Mercisinde Açılan Davalarda Verilen Kararlar Uyuşmazlığın Esasına İlişkin Olmalıdır

Bu şart, hukuk alanında doğan hüküm uyumsuzluklarında olduğu gibi, ceza alanında doğan uyumsuzluklar için de aranmalıdır. Bu şarta ilişkin olarak hukuk alanındaki hüküm uyumsuzlukları için yapılan açıklamalar⁴¹ kural olarak burada da geçerlidir. O nedenle burada da, sadece görevsizlik kararı değil, usule ilişkin davaya sona erdiren diğer kararlar örneğin yetkisizlik kararı, takipsizlik kararı, dava şartlarının bulunmaması nedeniyle verilen red kararı gibi kararlar da bu kapsamda kabul edilmelidir. Keza hükmün açıklanmasının ertelenmesi, esası çözümlenmeyen hüküm olan durma, düşme de⁴² (CMK m.223) bu kapsamda değerlendirilmelidir.

40 Bölge adliye mahkemeleri henüz faaliyete geçmemiştir, bkz yuk dn. 19.

41 Bkz. yuk.dn. 19 civarı.

42 Özbek, Veli Özer / Kanbur, Nihat / Doğan,Koray / Bacaksız, Pınar / Tepe,İlker: Ceza Muhakemesi Hukuku, 2.B., Ankara 2011, s.769.

3- Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararlar Kesinleşmiş Olmalıdır

Hüküm uyumsuzluğunun doğabilmesi için farklı yargı kollarına mensup mahkemelerce verilen her iki kararın da kesinleşmiş olması gerekir⁴³. Bu husus, UMK m. 24,1'de, "... kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş... kararlar..." şeklinde ifade edilmiştir. Hüküm uyumsuzluğuna temel teşkil edecek kararlardan birinin kesinleşmiş olması yeterli değildir, her iki kararın da kesinleşmiş olması gerekir. Hukuk alanındaki hüküm uyumsuzluklarında bu konuya ilişkin açıklamalar, niteliğine uygun düştüğü ölçüde kural olarak burada da geçerlidir⁴⁴.

4- Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararların Sanıklarının, Fiillerinin ve Maddi Olaylarının Aynı Olması

Ceza alanında farklı yargı kollarına mensup mahkemelerin verdikleri kararlar arasında hüküm uyumsuzluğunun çıkabilmesi için, her iki kararın sanıklarının, fiillerinin ve maddi olayların aynı olması gerekmektedir. Bu husus UMK m. 24,2'de "*ceza kararlarında; sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması halinde hüküm uyumsuzluğu var sayılır*" şeklinde ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi hükümde, iki kararın sanıklarının (taraflarının), fiillerinin (sebeplerinin) ve maddi olaylarının (konularının) aynı olması aranmıştır⁴⁵, ceza davasının diğer unsurları açısından ayniyet aranmamıştır.

Sanık, kovuşturmanın başlamasından itibaren hükmün kesinleşmesine kadar suç şüphesi altında olan ve kendisine karşı ceza davası yürütülen kişidir. Soruşturma aşamasında suç şüphesi altında bulunan kişi ise şüphelidir. Gerek şüpheli ve gerekse sanık ancak gerçek kişiler olabilir⁴⁶.

Kanun koyucu, görüldüğü gibi, soruşturma evresindeki şüpheliyi esas almamış, kamu davasının açılmasını belirleyici kabul edilerek, sanığın yani kendisine karşı ceza davası yürütülen gerçek kişilerin her iki karar da aynı olmasını zorunlu görmüştür. Burada ayrıca ceza davasının sonunda mahkûmiyete karar verilmesi de esas alınmamıştır. Zira mahkûmiyet esas alınsa idi, bu kez hükümlülerin aynı olmasından söz edilmesi gerekirdi.

Davada birden fazla sanık varsa her biri açısından, ayniyetin gerçekleşip gerçekleşmediği ayrıca araştırılmalıdır. Sanıklardan bir kısmı, hüküm uyumsuzluğu için başvurur, diğerleri başvurmazsa, bu duruma aşağıda değinilecektir⁴⁷.

43 Dinç s.10.

44 Bkz. yuk.F,I,3.

45 Dinç s.18.

46 Özbek/Kanbur/Doğan/Bacaksız/Tepe s.210.

47 Bkz. aşa. G,VII.

Tarafların aynı olup olmadığı araştırılırken, hukuk uyuşmazlıklarından farklı olarak sanıkların fiziki ayniyetine dikkat edilmelidir. Buna göre, bir taraf ölmüşse, ölüm ile ceza ehliyeti sona ereceğinden, yerine mirasçıları geçmiş sayılmaz.

Kanunda ayrıca her iki kararın maddi olaylarının aynı olması aranmıştır. Burada, maddi olay ile kastedilen, sanığa isnat edilen ve yargılamaya konu edilen gerçekleşmiş veya gerçekleştiği iddia edilen vakialardır yahut hayat olaylarıdır.

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden her iki kararın fiillerinin de aynı olması gereklidir. Fiillerin aynı olması unsuru ile amaçlanan, sanığa isnat edilen maddi olaydaki Ceza Kanunu açısından suç teşkil eden fiildir. Belirtmek gerekir ki, fiilin ayniyeti açısından hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararlarda, aynı fiilin farklı şekillerde tavsif edilerek Ceza Kanunu'nun farklı maddeleri gereğince ceza tayin edilmesinin fiilin ayniyeti açısından bir önemi yoktur. Önemli olan her iki kararda da sanığa isnat edilen aynı fiilin cezalandırmaya temel teşkil etmesi yahut her iki mahkemenin de aynı fiili esas alarak sanığı suçlu bulup mahkûm etmeleri veya beraat ettirmeleridir.

Fiilin aynı olması unsuru, yukarıda incelenen maddi olayların aynı olması unsuru ile bağlantılı, hatta iç içe gözükmektedir. Aslında, cezalandırmaya temel teşkil eden fiilin aynı olması unsuru arandıktan sonra, bundan başka bir de maddi olayın aynı olmasını aramak gereksiz görünmektedir. Zira her iki kararda da aynı olması gereken fiil, maddi olayın aynı olması unsurunun fonksiyonunu da üstelenebilir. Çünkü her ikisi de sonuçta aynı vakialara, hayat olaylarına yahut fiillere taallük etmektedir.

5- Her İki Yargı Mercii Tarafından Verilen Kararlar Arasındaki Çelişki Yüzünden Hakkın Yerine Getirilmesinin Mümkün Olmaması

Hukuk alanında olduğu gibi, ceza alanında da hüküm uyuşmazlığına temel teşkil edecek farklı yargı mercileri tarafından verilen kararlar arasında çelişki bulunmalıdır ve bu çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesi, bir diğer ifade ile kararların icrası mümkün olmamalıdır (UMK m. 24,1).

Kararlar arasındaki çelişki çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir; çelişkinin ne şekilde olduğunun önemi yoktur. Kararlar arasında çelişki, sanığın bir mahkeme tarafından beraatına karar verilirken diğer mahkeme tarafından mahkûmiyetine karar verilmesi şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, iki mahkemenin de mahkûmiyet kararı vermeleri halinde verilen mahkûmiyetlerin farklı olması şeklinde de ortaya çıkabilir. Her iki kararda beraat şeklinde ancak gerekçeleri farklı ise, iki karar arasında

çelişki bulunduğu kabul edilemez.

Kararlar arasında yukarıda belirtildiği şekilde çelişki bulunmakla birlikte, bu çelişkiye rağmen kararlar icra edilebilmişse, bu takdirde, hüküm uyuşmazlığı yoluna gidilemez. Hüküm uyuşmazlığı, çelişki nedeniyle hakkın yerine getirilmesinin mümkün olmadığı hallerde başvuru son bir çaredir. Hak bir şekilde yerine getirilmişse, sırf kararlar arasındaki çelişkinin giderilmesi için hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurulamaz.

6- Hukuki Yarar Bulunması

Hukuk alanında olduğu gibi⁴⁸, ceza alanında da hüküm uyuşmazlığına başvuruda bulunurken, başvuru hukuki yararının bulunması gereklidir.

7 – Hüküm Uyuşmazlığı Yoluna Bir Kez Başvurulması

Hukuk alanında olduğu gibi⁴⁹, ceza alanında doğan hüküm uyuşmazlıkları için de Uyuşmazlık Mahkemesine bir kez başvurulabilmelidir.

C. Hüküm Uyuşmazlığına Başvuru

1- Kimler Başvurabilir

Hüküm uyuşmazlığı yoluna kimin başvurabileceği konusu ile ilgili olarak UMK m.24,3'te *“İlgili kişi veya makam Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir. Bu halde olumsuz görev uyuşmazlığının çıkarılması ile ilgili 15 ve 16 ncı maddelerdeki usul kuralları uygulanır”* hükmüne yer verilmiştir.

Buna göre, öncelikle hüküm uyuşmazlığı yoluna ilgililer başvurabilir. Ayrıca UMK m. 15'in uygulanması nedeniyle, ikinci kararı veren mahkemede doğrudan başvuru⁵⁰, diğer mahkemelerin başvurusu

48 Bkz. yuk. F.I.6.

49 Bkz. yuk. F.I.7.

50 Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümünün 22.12.1995 , E.1995/31, K.1995/35 sayılı kararında, hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyen olarak İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi belirtilmiştir. Ancak karar metnine bakıldığında, kararın 2. Sayfasında konuya ilişkin olarak şu ifadeleri görüyoruz:“ **İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Savcılığının: 31.8.1995 gün ve 1994/166 sayılı yazısı ile; Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesinin 14.3.1995 gün ve E:1994/227, K:1995/170 sayılı ve 15. Kolordu Komutanlığı, Askeri Mahkemesi'nin 25.4.1995 gün ve 1995/97-159 sayılı kararı ile; sanık K.B. hakkında ve aynı eylemi sebebiyle ayrı ayrı iki hüküm kurulduğu ve böylece; hüküm uyuşmazlığının doğduğundan bahisle bu uyuşmazlığın giderilmesi için, askeri mahkemeye ait dosya Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmiştir. Uyuşmazlık Mahkemesince istenmesi sonucu da; Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesinin anılan kararını kapsayan dosyası da gönderilmiştir.**” Görüldüğü gibi, hüküm uyuşmazlığının giderilmesi için İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi değil, aynı Komutanlığın Savcılığı başvurmuştur. O nedenle kararda, başvuru olarak Askeri Savcılık yerine Askeri

kabul edilmemiştir. Keza, Uyuşmazlık Mahkemesi de bir hüküm uyuşmazlığına re'sen el koyup çözümleyemez.

UMK m.24,3'deki "ilgili kişi veya makam" ifadesindeki, "kişi" ibaresi gerçek ve tüzel kişileri ifade etmektedir; bu bağlamda sanık, suçtan zarar gören -mağdur, malen sorumlu ve şikayetçi hukuki yararları bulunmak kaydıyla hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurabilirler. Hükümde geçen "makam" ibaresi de Cumhuriyet savcılığını ifade etmektedir.

2- Hüküm Uyuşmazlığı Başvurusu İçin Süre

Ceza alanında da hüküm uyuşmazlığı başvurusu için kanunda herhangi bir süre öngörülmemiştir. Hukuk alanındaki uyuşmazlıklarda süreye ilişkin olarak yapılan açıklamalar⁵¹ niteliğine uygun düştüğü ölçüde ceza alanındaki uyuşmazlıklar için de geçerlidir. Tekrardan kaçınmak için atıf yapmakla yetiniyoruz. Ancak, azami süre olarak ilamın tabi olduğu zamanaşımı süresi yerine, ceza zamanaşımının uygulanması düşünülebilir.

3- Başvurunun Yapılması

UMK m. 24,3, ile m.15 ve 16 çerçevesinde ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının giderilmesi için ilgililer başvuruda bulunabileceği gibi, son kararı veren yargı mercii de başvurabilir. Hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurmak isteyen bu başvurusunu yine yazılı olarak, dilekçe ile yapmalıdır⁵². Dilekçede bulunması gereken hususlar hakkında, hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlığına ilişkin açıklamalar burada da geçerlidir. Son kararı veren yargı mercii de hüküm uyuşmazlığının giderilmesi talebini yazılı olarak yapmalıdır.

Başvurucu, ikinci kararın kesinleşmesinden sonra, bu kararı veren mahkemeye Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmek üzere dilekçesini vermelidir. Keza, son kararı veren yargı mercii, ilk karardan haberdar olmuşsa re'sen harekete geçerek kendi kararının kesinleşmesinden sonra hüküm uyuşmazlığı başvurusunda bulunmalıdır.

Hüküm uyuşmazlığı başvurusunu alan yahut re'sen başvuruda bulunmak isteyen mahkeme, ilk karara ilişkin dava dosyasını da getirtmelidir (UMK m.15 kıyasen). Daha sonra başvuru dilekçesini, davaya ilişkin kendi elindeki dosyayı, ilk karara ilişkin dosyayı dizi pusulasına bağlayıp, bir müzekkere ile Uyuşmazlık Mahkemesine göndermelidir.

D. Başvurunun Uyuşmazlık Mahkemesince İncelenmesi

Uyuşmazlık Mahkemesinde talebin esaslı incelenirken uyulacak

Mahkemenin yanlışlıkla yazıldığına inanıyoruz.

51 Bkz. yuk. F.II,2.

52 Dinç s.19.

usul kurallarına ilişkin UMK m. 25,2 ve 3'de şu şekilde bir hüküm getirilmiştir: “Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygular ve esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer. Kazanılmış haklar saklı tutulur.

Uyuşmazlık Mahkemesi hüküm uyuşmazlıklarını dosya üzerinde inceleyerek karara bağlar. Gerekli gördüğü hallerde veya istek üzerine tarafları dinleyebilir.”

Buna göre, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlığı talebinin esasını incelenirken uygulanacak usul kuralları konusunda Kanun koyucu Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na atıf yapmıştır. Ancak 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu kaldırılmış, yerine ceza yargılaması konusunda genel kanun olarak 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu kabul edilmiştir. O nedenle UMK m.25,2'de mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na yapılan atfı, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'na yapılmış kabul etmek gereklidir. Buna göre, Uyuşmazlık Mahkemesi, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarının esasını incelerken Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK) UMK'na aykırı olmayan hükümlerini uygulayarak karar verecektir.

UMK m. 25,2 gereğince Uyuşmazlık Mahkemesinin, ceza alanındaki hüküm uyuşmazlığının esasını hakkında bir karar vermeksizin, sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle uyuşmazlığı çözmek zorunda olması, inceleme yapacağı alanı ve konuları da oldukça sınırlamaktadır. Bu duruma bağlı olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun pek çok hükmü de uygulama alanı bulamayacaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarını da dosya üzerinden inceleyerek karara bağlayacaktır; re'sen tarafların dinlenmesine karar verebileceği gibi, tarafların talebi varsa ve Mahkemece de uygun görülürse, bu halde de tarafların belirlenen duruşmada dinlenmelerine karar verebilir. Uyuşmazlık Mahkemesinin bu kapsamda delillere başvurmasına örneğin tanık dinlemesine kural olarak bir engel yoktur. Ancak Mahkemenin yetkisi, hüküm uyuşmazlığı yargılaması sonunda, hukuk alanındaki gibi uyuşmazlığın esasını hakkında karar vermeyip, sadece görevli mahkemeyi belirlemekle sınırlı olduğundan, genellikle delillere de ihtiyaç duyulmayacaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü dosyayı, Başkanın belirleyeceği bir günde esastan görüşüp karara bağlar. Başkanla birlikte yedi kişiden oluşan Ceza Bölümü, salt çoğunlukla karar verebilir.

E. Esas Hakkında Karar Verilmesi

Uyuşmazlık Mahkemesi yapmış olduğu inceleme sonunda UMK m. 25,2 hükmünü de dikkate alarak iki şekilde karar verebilir: 1- Hüküm uyuşmazlığı talebinin reddi kararı, 2 – Hüküm uyuşmazlığı talebinin kabulü kararı.

1– Hüküm Uyuşmazlığı Talebinin Reddi

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü, ...yapmış olduğu inceleme sonunda, yukarıda incelemiş olduğumuz ceza alanında hüküm uyuşmazlığının doğabilmesi için gerekli şartlardan biri veya birkaçının eksik olduğunu tespit ederse, bu takdirde talebin reddine karar verir. Verilen bu red kararının, diğer mahkemelerce verilen ve aralarında hüküm uyuşmazlığı olduğu iddia edilen kararlara herhangi bir etkisi yoktur. Her iki karar da kesinleşmiş olduğundan ve aralarında infazlarını engelleyecek çelişki de bulunmadığından, kararlar doğrultusunda hareket edilir ve gereği yerine getirilir.

2– Hüküm Uyuşmazlığı Talebinin Kabulü

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü yapmış olduğu inceleme sonunda, hüküm uyuşmazlığı için gerekli olan şartların tümünün mevcut olduğunu tespit ederse, hüküm uyuşmazlığının mevcut olduğuna karar verir. Bundan sonra, hüküm uyuşmazlığının ne şekilde giderileceği konusu incelenir. Yukarıda genel olarak belirtildiği üzere UMK m. 25,2 gereğince Uyuşmazlık Mahkemesi “*esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer*”. Şu halde Uyuşmazlık Mahkemesinin hüküm uyuşmazlığının esasını çözmeye konusundaki yetkisi, hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarından farklı olarak önemli ölçüde sınırlandırılmıştır.

Buna göre, Ceza Bölümü iki karar arasında hüküm uyuşmazlığı bulunduğunu kabul ettiğinde, hangi mahkemenin esas hakkında karar vermeye görevli olduğunu belirlemekte, her iki kararı da kaldırmakta ve belirlediği mahkemeye dosya gönderilerek yeni bir karar vermesi sağlanmaktadır. Bu haliyle öngörülen sistem, hüküm uyuşmazlığından ziyade, iki mahkeme arasında çıkan olumlu görev uyuşmazlığının çözümüne benzermektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin iş yükü düşünülerek belirtildiği şekilde bir sistem tercih edilmiş olmakla birlikte, kanaatimce öngörülen sistem yine de uygun değildir. Eğer yapılan inceleme sonunda hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararlardan biri doğru bulunursa ve mahkemede görevli ise, bu takdirde o karar kabul edilip diğeri

kaldırılarak hüküm uyuşmazlığı çözümlenebilirdi. Bu durumda her iki kararın da kaldırılmasına ve görevli olduğu kabul edilen mahkemece tekrar yargılama yapılmasına gerek kalmazdı.

Eğer her iki karar da hukuka uygun bulunmazsa, bu takdirde yeni bir karar verilmesi gerekir. Yeni bir karar için de yukarıda belirtildiği şekilde duruşma yapılması, sanığın savunmasının alınması, delillere başvurulması vs. gerektiğinden, Uyuşmazlık Mahkemesinin bu iş yükünden kurtarılması için, görevli mahkemenin tespit edilip, her iki kararında kaldırılıp, görevli olduğu tespit edilen mahkemeye yeniden yargılama yaptırılıp yeni bir karar verilmesine ihtiyaç vardır.

Yapılacak kanun değişikliği ile Ceza Bölümünün hüküm uyuşmazlığını incelerken, hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararlardan birini doğru bulması ve bu kararı veren mahkemenin de yargı yolu açısından görevli bulunması halinde, o kararı kabul edip, diğerini kaldırarak hüküm uyuşmazlığını çözüme yetkisinin verilmesi uygun olur.

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararların Uyuşmazlık Mahkemesince kaldırılması ile birlikte, o kararlar artık yok sayılacağından, kararın daha önce doğurmuş olduğu hüküm ve sonuçların da, örneğin verilen mahkûmiyetin de ortadan kalkması gereklidir.

UMK m. 25,2'nin son cümlesinde “kazanılmış haklar saklı tutulur” denilmiştir. Buna göre her iki kararın da kaldırılıp görevli olduğu tespit edilen mahkeme tarafından yeni bir yargılama yapıлып karar verilirken, sanık lehine daha önceki yargılamada doğan lehe durumun dikkate alınması gerekmektedir.

F. Karara Karşı Başvurulacak Yol Var mıdır?

UMK m. 29'a göre, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunun ve bölümlerin kararları kesindir. Bu kapsamda Ceza Bölümünün hüküm uyuşmazlığına ilişkin kararlarının da kesin olduğu kabul edilmelidir.

Kararın kesin olduğu kabul edilerek, tarafların kararın doğru olmadığını yahut hukuka aykırı olduğunu düşünmeleri halinde, başvurabilecekleri itiraz, istinaf, temyiz gibi olağan bir kanun yolu tanınmak istenmemiştir. Şu halde hüküm uyuşmazlığına ilişkin yargılama sonunda verilen karar, verildiği anda kesindir, bu karara karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolu kabul edilmemiştir⁵³. Esasen, Ceza Bölümünün hüküm uyuşmazlığı yargılaması sonunda verdiği karar, uyuşmazlığın esasına ilişkin olmayıp sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini tespit etmekten ibaret olduğundan, bu karara karşı tarafların itiraz, istinaf veya temyiz gibi kanun yollarına başvurmalarını

53 Dinç s.21.

gerektirecek bir durum da söz konusu değildir. Keza, bu karar esasa ilişkin olmadığından, bu karara karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itiraz etmesi, kanun yararına bozma, yargılamanın yenilenmesi gibi olağanüstü kanun yollarına başvurmaya da ihtiyaç yoktur.

Uyuşmazlık Mahkemesinin, hüküm uyuşmazlığı yargılaması sonunda verdiği karara karşı, maddi hata yahut belirsizlik varsa, açıklama ve yanlışlıkların düzeltilmesi yoluna başvurulabilmelidir.

G. Hüküm Uyuşmazlığının Kabulü Halinde Kararların Kaldırılmasının Diğer Sanıklara Etkisi

Hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararlarda birden fazla kişi sanık olarak bulunuyorsa ve bunlardan biri hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurmuş, diğeri veya diğerleri başvurmamışsa, bu takdirde hüküm uyuşmazlığı talebinin kabulü halinde bu kararın, başvurmayan diğer sanıklara etkisi olur mu, olursa nasıl ?

Öncelikle belirtmek gerekir ki, hüküm uyuşmazlığına temel teşkil eden kararlar birden fazla sanığa ilişkinse, her iki kararda da sanıkların durumu aynı ve hüküm uyuşmazlığı yoluna birlikte başvurmuşlarsa, hüküm uyuşmazlığı talebinin kabulü üzerine kararların kaldırılması sonucundan hepsinin de istifade etmesi gerektiği açıktır.

Buna karşılık birden fazla sanık her iki kararda da mahkûm olmuş, bunlardan biri hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurmuş, diğeri başvurmamış olabilir veya kararlardan birinde her ikisi de mahkûm olmuş, diğerinde biri mahkûm olmuş öbürü mahkûm olmamış olabilir. Bu durumda, sanıklardan bir tanesi hüküm uyuşmazlığı yoluna başvurup talebi kabul edilirse, bundan başvurmayan diğer sanık etkilenir mi, bu konuda tereddüt edilebilir. Bu konuda Ceza Muhakemeleri Kanunu'nun hükümlerinden kıyas yoluyla yararlanmak mümkün olabilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 306. maddesinde "(1) Hüküm, sanık lehine bozulmuşsa ve bu hususların temyiz isteminde bulunmamış olan diğer sanıklara da uygulanması olanağı varsa, bu sanıklar da temyiz isteminde bulunmuşçasına hükmün bozulmasından yararlanırlar" hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm doğrultusunda, hüküm uyuşmazlığı yoluna sanıklardan biri başvurmuş diğer başvurmamış olsa dahi, hüküm uyuşmazlığı talebinin kabul edilip kararların kaldırılması halinde, ortaya çıkan lehe durumdan başvurmayan sanık da yararlandırılmalıdır.

Uyuşmazlık Mahkemesi de bir kararında hüküm uyuşmazlığının kabul edilmesi halinde ortaya çıkan sonuçtan, bu yola başvurmayan diğer sanığında yararlanmasını kabul etmiştir⁵⁴.

54 UM Ceza Bölümü 11.04.1983, E.1983/47, K.1983/149.

H. Örnek Karar

Kestel Jandarma Bölük Komutanlığı terhisli Jandarma eri mağdur-sanık Küşat B. ile asker olmayan (sivil kişi) sanık Rıfat Ç.'in; yönetimlerindeki araçlarla seyir halindeyken 4/8 oranında kusurlu davranışları sonucu çarpıştıkları ve Küşat B.'in 90 gün; müşteki asker kişiler F.D.'in 7 gün; diğer müştekilerin de 5'er gün yaralanmalarına sebebiyet verdikleri ileri sürülerek; sanık Küşat B.'in TCK'nun 459/1-son., 119; 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın 119. maddeleri; sanık Rıfat Ç.'in de TCK'nun 459/2- son ve 2918 sayılı Yasanın 119. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları için Bursa Cumhuriyet Başsavcılığınca kamu davası açılmıştır.

Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesi, mağdur sanık Küşat B. hakkında şikayetçi bulunmadığı ve sanık hakkındaki kamu davasının ön ödemeyi gerektirdiği ve yargılama gideriyle birlikte 220.000TL.nı mahkeme veznesine ödediği gerekçesiyle TCK'nun 119. maddesi uyarınca kamu davasının bu sanık yönünden, "ortadan kaldırılmasına" sanık Rıfat Ç.'in ise; iddianamedeki sevk maddeleri uyarınca cezalandırılmasına karar vermiş, karar temyiz edilmeksizin kesinleşmiştir.

İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Savcılığınca sanık Küşat B. hakkında TCK'nun 79. maddesi göz önünde bulundurularak, 1632 sayılı Askeri Ceza Yasası'nın 137. maddesi uyarınca cezalandırılması ve hazine zararı olan 95.485.837 TL. nin adı geçene ödettilmesi için 2. kez kamu davası açılmıştır.

İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi, sanığın "harp malzemesinin hasarına sebebiyet vermek" suçunu işlediği gerekçesine dayanarak; TCK' nun 459/2. maddesi de göz önünde bulundurulmak suretiyle 1632 sayılı Yasa'nın 137. maddesi uyarınca cezalandırılmasına ve hazine zararının ödettirilmesine karar vermiş bu karar da temyiz edilmeksizin kesinleşmiştir.

İzmit 15. Kolordu Komutanlığı Askeri Savcılığınca sanık Küşat B. hakkında aynı eylemi sebebiyle ayrı ayrı iki hüküm kurulduğu ve böylece hüküm uyumsuzluğunun doğduğundan bahisle, bu uyumsuzluğun giderilmesi için, askeri mahkemeye ait dosya Uyuşmazlık Mahkemesine gönderilmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümü olayda hüküm uyumsuzluğu bulunduğunu kabul etmiş, her iki mahkemenin kararını da kaldırmış ve şöyle demiştir:

"2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Yasa'nın "Hüküm Uyuşmazlığı" başlığını taşıyan 24. maddesinde;

“adli, idari ve askeri yargı mercilerinden en az ikisi tarafından görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflardan en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden hakkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan hallerde hüküm uyumsuzluğunun varlığı kabul edilir.

Ceza kararlarında; sanığın, fiilin ve maddi olayların aynı olması halinde hüküm uyumsuzluğu var sayılır” denilmektedir.

Aynı Yasa'nın 25/2. maddesinde de; “Ceza alanındaki hüküm uyumsuzluklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasının bu yasaya aykırı olmayan hükümlerini uygular ve esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer. Kazanılmış haklar saklı tutulur” hükmüne yer verilmektedir.

Olayda; sanık, fiil ve maddi olayın aynı olduğu açıktır. Hal böyle olunca 2247 sayılı Yasa'nın 24. maddesinde yazılı tüm koşullar gerçekleşmiş ve sanık K.B. yönünden her iki yargı yerinin ceza kararları arasında “Hüküm Uyuşmazlığı” oluşmuştur. Bu uyumsuzluğun ne şekilde giderileceği de 2247 sayılı Yasa'nın 25/2. maddesinde hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi ceza alanındaki hüküm uyumsuzluklarının çözümünde esasa girmeyip, anlaşmazlığın hangi yargı yerinde esastan karara bağlanması gerektiğini belirtmek; davanın esastan çözümünü görevli kılacağı mahkemeye bırakmak, bu mahkemenin delilleri değerlendirilmesine imkan tanımak durumundadır.

Bunun için de; Uyuşmazlık Mahkemesi çelişkili kararları kaldırmak esas hakkında karar verecek mahkemede bu kararlara konu dava dosyalarını incelemek, bunlardaki delilleri değerlendirmek ve yeniden yargılama yapmak zorundadır.

Bu itibarla; ceza alanındaki hüküm uyumsuzluklarının çözümünde iş, ne Uyuşmazlık mahkemesince davaya bakacak mahkemeyi belirtmekle; ne de, davaya bakacak mahkeme ilk olarak verdiği karar gibi bir karara varmakla bitmemekte, bu mahkemece yeniden yargılama yapılması çelişkili kararlara konu dosya ve delillerin değerlendirilmesi gerekmekte bunun için de; çelişen kararların ikisinin de kaldırılması zorunlu bulunmaktadır”⁵⁵.

Belirtmek gerekir ki, hüküm uyumsuzluğu daha önce sık başvuru alan bir yol değildi. Nitekim, Uyuşmazlık Mahkemesince bu güne kadar üçü

55 UM Ceza Bölümü, 22.12.1995, E.1995/31, K.1995/35.

Ceza Bölümünce, on altısı ise Hukuk Bölümünce olmak üzere toplam on dokuz hüküm uyuşmazlığı karar verilmiştir. Buna karşılık şartları mevcut olmadığı için hüküm uyuşmazlığı talebinin reddine ilişkin çok sayıda karar vardır. Son yıllarda hüküm uyuşmazlığı başvuru sayısında da bir artış gözlenmektedir. Başvuruculara yardımcı olmak açısından, bugüne kadar verilen hüküm uyuşmazlığı kararlarının, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Sayın Serdar Özgüldür tarafından hazırlanan özetleri ekte sunulmuştur:

EK

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNCE VERİLEN HÜKÜM UYUŞMAZLIKLARI KARAR ÖZETLERİ

1. Ceza Bölümünce Verilen Hüküm Uyuşmazlıkları Kararları

(a) Hükümlü hakkında Sivas 1.Sulh Ceza Mahkemesi ile Erzurum Sıkı Yönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'nce verilen ve birbiriyle çelişen mahkumiyet kararlarının varlığı karşısında, her iki kesin hüküm de kaldırılarak, yeniden yargılama yapılmak üzere dava dosyaları yetkili ve görevli görülen Erzurum Sıkı Yönetim Komutanlığı 2 No'lu Askeri Mahkemesi'ne tevdi edilmiştir.

(11.4.1983 tarih ve E.1983/47, K.1983/149 Sayılı karar.)

(b) Hükümlü hakkında Karşıyaka Sulh Ceza Mahkemesi ile İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'nce verilen ve birbiriyle çelişen mahkumiyet kararlarının varlığı karşısında, her iki kesin hüküm de kaldırılarak, yeniden yargılama yapılmak üzere dava dosyaları yetkili ve görevli görülen İzmir Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No'lu Askeri Mahkemesi'ne tevdi edilmiştir.

(27.6.1983 tarih ve E.1983/60, K.1983/417 Sayılı karar.)

(c) Hükümlü er hakkında, karayolunda yönetimindeki askeri araç ile sivil bir aracın çarpışması nedeniyle Bursa 5.Asliye Ceza Mahkemesi'ne açılan davada, bu mahkemece, sanığın ön ödeme yaptığı gerekçesiyle verilen davanın ortadan kaldırılması kararı ile 15.Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi'nce verilen ve mahkûmiyetle sonuçlanan mahkûmiyet kararının varlığı karşısında, birbiriyle çelişen her iki kesin hüküm de kaldırılarak, yeniden yargılama yapılmak üzere dava dosyaları yetkili ve görevli görülen 15.Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ne tevdi edilmiştir.

(22.12.1995 tarih ve E.1995/31, K.1995/35 Sayılı karar.)

2- Hukuk Bölümünce Verilen Hüküm Uyuşmazlıkları Kararları

(a) 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu uyarınca gerçek kişiye dağıtımı yapılan ve özürsüz olarak üst üste üç yıl süreyle işlenmediği gerekçesiyle Hazine tarafından şahsın tapu kaydının iptali ile bu kaydın hazine adına çevrilmesi için adli yargıda açılan davada; adli yargı yerince, davacı idarenin toprağı geri alma davası açabilmesi için önce bir idari geri alma kararı vermesi ve bu kararın toprak sahibine bildirilmesi akabinde, toprak sahibinin idari dava yoluna gitme süresini ve idari kararın kesinleşmesini beklemesi gerektiği, bu koşul gerçekleşmediği için davanın reddi gerektiği yolunda karar verilmiş ve bu karar kesinleşmiştir. Toprak Tevzi Komisyonunun geri alma kararının iptali için gerçek kişi tarafından Danıştay'a açılan davada ise Danıştay'ca işlem hukuka aykırı görülerek iptal edilmiş ve bu karar da kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, kararlardan birinin kaldırılması suretiyle uyuşmazlığın çözülemeyeceğini saptamış ve kendisi doğrudan işin esasını (... taşınmaz malın davalı adına olan tapu kaydının silinerek Hazine adına çevrilmesine...) karara bağlamak suretiyle doğan hüküm uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

(8.12.1973 tarih ve E.1969/509, K.1973/64 Sayılı karar.)

(b) Denizde kaçakçı motorunun yakalanması ve kaçak eşyaların idarece ele geçirilmesi sonrasında iki şahsın muhbirin tespiti amacıyla adli yargı yerinde açtıkları davada; adli yargı yerince, davacıların muhbir olduklarının tespitine karar verilmiş ve temyiz edilen bu karar onanmak suretiyle kesinleşmiştir. Aynı olayla ilgili olarak bir başka şahıs tarafından, kendisine muhbir ikramiyesi verilmesi istemini reddeden Gümrük ve Tekel Bakanlığı işleminin iptali istemiyle Danıştay'a açılan davada; davanın kabulü ile işlemin iptaline karar verilmiş ve karar düzeltme istemi de reddedilmek suretiyle karar kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usül ve kanuna uygun olan adli yargı kararı benimsenmek suretiyle hüküm uyuşmazlığı çözüme kavuşturulmuştur.

(11.4.1979 tarih ve E.1978/66, K.1979/79 Sayılı karar.)

(c) Bakmakla yükümlü olmadığı halde, Bağ-Kurlu eşinden (babasından) dolayı sağlık yardımından yararlanması gerekirken, davacı memurun sağlık güvencesiyle tedavi olan annesine yapılan masrafın tazmini yolunda tesis edilen işleme karşı, davacının ödemede bulunmaması üzerine Hazinesinin davacı aleyhine adli yargıda açtığı davada; adli yargı

yerince davanın kabulü yolunda karar verilmiş ve vaki temyiz üzerine Yargıtay'ca hüküm onanmak suretiyle kesinleşmiş; diğer taraftan davacının tedavi giderlerinin iadesi talebinin reddine dair Samsun Valiliği işleminin iptali istemiyle açtığı davada, idari yargı yerince işlemin iptaline karar verilmiş ve bu karar da kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan idari yargı kararı benimsenmek suretiyle hüküm uyuşmazlığı çözüme kavuşturulmuştur.

(28.9.1992 tarih ve E.1992/14, K.1992/31 Sayılı karar.)

(d) Hazinenin mülkiyetinde olan büfeyi mevzuat hükümleri uyarınca ecrimisil karşılığı kiralayan davacının bu yeri tahliyesi konusunda tesis edilen işleme karşı açılan davada; idari yargı yerince, kira sözleşmesinin 31.12.1981 tarihinde sona erdiği, bu tarihten sonra davacı ile davalı idare arasında akde dayalı bir ilişkinin bulunmadığı, bu nedenle tesis edilen işlemin hukuka uygun düştüğü belirtilerek davanın reddine karar verilmiş; aynı konuda adli yargıda açılan davada ise adli yargı yerince, uyuşmazlığın önce 6570 sayılı Kanuna, sonra da Borçlar Kanunu kapsamına girdiği, bu yasada öngörülen ihbar sürelerine idarece uyulmadığı belirtilerek, davacının kiracılık sıfatının tespitine, muarazanın men'ine ve tahliye işlemlerinin durdurulmasına karar verilmiş; temyiz edilen bu karar Yargıtay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, kararlardan birinin kaldırılması suretiyle uyuşmazlığın çözülemeyeceğini saptamış ve kendisi doğrudan işin esasını (... kiracının kiracılık sıfatının 31.12.1983 tarihine kadar devam ettiğine, 1.1.1984 tarihinden itibaren yürürlüğe giren 2886 sayılı Kanunun olaya uyan 75.maddesi hükmüne göre yürürlük tarihinden sonra kiracının fuzuli şağil olduğuna ve büfenin tahliyesi gerektiğinden, tahliye işleminin iptaline yönelik davanın REDDİNE...) karara bağlamak suretiyle doğan hüküm uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

(7.3.1994 tarih ve E.1993/51, K.1994/5 Sayılı karar.)

(e) Sosyal Sigortalar Kurumunun çıkarmış olduğu Genelgenin yürürlük tarihinden geriye dönük olarak tahakkuk ettirilen prim farkının tahsili yolunda tesis edilen işlemin iptaline dair Danıştay kararının varlığı nedeniyle, bu Genelgeye dayalı işlemin iptali için tüzel kişi tarafından idari yargı yerinde açılan davada: Danıştay'ca "Konusu kalmayan dava hakkında karar verilmesine yer olmadığına" dair karar verilmiş; aynı tüzel kişi tarafından şirketin kuruma (SSK'ya) prim borcu olmadığına tespiti amacıyla adli yargıda açılan davada ise davanın kısmen kabulü

ve kısmen reddi yolunda verilen karar Yargıtay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, Türkiye ile Libya arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin yürürlüğe girdiği tarih ile SSK'nın ilgili Genelgesinin yürürlüğe girdiği tarihe kadar geçen döneme ilişkin olarak sigorta prim farkı tahakkuk ve tahsilatı hakkındaki dava yönünden hüküm uyuşmazlığı bulunduğu belirtilerek, usul ve kanuna uygun bulunmayan adli yargı kararı kaldırılmış; ancak idari yargı kararının da esasa ilişkin olmaması karşısında, kararlardan birinin kaldırılması suretiyle uyuşmazlığın çözülemeyeceğini saptamış ve kendisi doğrudan işin esasını (... hukuki dayanaktan yoksun bulunan... A.Ş. adına 1.9.1985-31.12.1988 dönemi için çıkartılan _ TL. prim farkı ile _ TL. gecikme zammına ilişkin ..... tarih ve sayılı ödeme emrinin İPTALİNE...) karara bağlamak suretiyle doğan hüküm uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

(16.6.2003 tarih ve E.2002/18, K.2003/32 Sayılı karar.)

(f) Su ve Kanalizasyon hizmetleri ayrı bir kanunla düzenlenmiş bulunan Büyükşehir Belediyesinde 2560 sayılı Kanun uyarınca tahsil edilen atıksu bedelinin, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununun Mükerrer 44 ncü maddesinde düzenlenen çevre temizlik vergisi uygulamasının kapsamı dışında olup olmadığına ilişkin davacı tüzel kişi ile KOSKİ(Konya Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü) arasında doğan ve farklı dönemlere ilişkin iki ayrı ihtilafla ilgili olarak; adli yargı yerlerince, tahakkuk ettirilen atık su bedelinin usul ve kanuna uygun olduğuna ve KOSKİ tarafından açılan davanın kabulüne dair verilen kararlarla, Vergi Mahkemesince verilen “ Tahakkukun İptaline” dair kararlar kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, tahsil edilen atık su bedelinin çevre ve temizlik vergisi uygulamasının kapsamı dışında kaldığı tespitini yaptıktan sonra, adli yargı yeri kararını benimsemiş; usul ve kanuna aykırı gördüğü idari yargı yeri kararını kaldırmak suretiyle doğan hüküm uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

(16.6.2003 tarih ve E.2002/57, K.2003/34; 16.6.2013 tarih ve E.2002/56, K.2003/33 Sayılı kararlar.)

(g) Davacıya ait taşınmazın Devlet ormanı sınırları içinde olduğuna dair Orman Kadastro Tutanağı kararına bağlı olarak taşınmazın devletleştirilmesine ilişkin tasarrufun iptali istemiyle davacı tarafından idari yargıda açılan davada idari yargı yerince (Danıştay'ca) işlemin iptaline karar verilmiş ve karar düzeltme istemi reddedilmek suretiyle karar kesinleşmiş; aynı kadastro işlemine karşı adli yargıda açılan davada adli yargı yerince davanın reddine karar verilmiş, vaki temyiz

üzerine Yargıtay'ca onanmak suretiyle hüküm kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan adli yargı kararı benimsenmek suretiyle hüküm uyuşmazlığı çözüme kavuşturulmuştur.

(10.10.2005 tarih ve E.2004/14, K.2005/65 Sayılı karar.)

(h) Su ve Kanalizasyon hizmetleri ayrı bir kanunla düzenlenmiş bulunan Büyükşehir Belediyelerinde, 2560 sayılı Kanun uyarınca tahsil edilen atıksu bedelinin, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununun Mükerrer 44 ncü maddesinde düzenlenen çevre temizlik vergisi uygulamasının kapsamı dışında olup olmadığına ilişkin davacı Kat Malikleri Kurulu ile İZSU (İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü) arasında doğan ihtilafla ilgili olarak; adli yargı yerince, tahakkuk ettirilen atık su bedelinin usul ve kanuna uygun olduğuna ve davacı Kat Malikleri Kurulu tarafından açılan davanın reddine dair verilen kararlarla, Vergi Mahkemesince verilen "Tahakkukun İptaline" dair karar kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, tahsil edilen atık su bedelinin çevre ve temizlik vergisi uygulamasının kapsamı dışında kaldığı tespitini yaptıktan sonra, adli yargı kararını benimsemiş; usul ve kanuna aykırı gördüğü idari yargı yeri kararını kaldırmak suretiyle doğan hüküm uyuşmazlığını karara bağlamıştır.

(2.4.2007 tarih ve E.2004/127, K.2007/31 Sayılı karar)

(1) Birinci keşifte yer almayan, ancak projesi gereği zorunlu olarak yapılan ilave dört kalem işin birim fiyatının ne olduğu konusunda davacı tüzel kişi ile davalı Büyükşehir Belediyesi arasında doğan uyuşmazlıkta; adli yargı yerince davanın reddi kararı verilmiş; idari yargı yerince ise, Bayındırlık Kurulu'nun fiyat uygulamasına ilişkin işlemin iptaline dair davacı şirketçe açılan davada işlemin iptaline karar verilmiş ve bu karar da Danıştay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan adli yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturulmuştur.

(4.10.2010 tarih ve E.2009/211, K.2010/176 Sayılı karar.)

(i) Yatırım teşvik belgesi kapsamında ithal edilen eşyaya ait katma değer vergisinin ertelenmesi için, mutemet firma sıfatıyla yükümlü tarafından verilen banka teminat mektuplarının iadesi istemi nedeniyle, davacı tüzel kişi ile ilgili Muhakemat Müdürlüğü arasında doğan ihtilafta; idari yargı yerince davanın reddine karar verilmiş ve bu karar Danıştay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiş; davacı şirketçe aynı konuda adli yargı yerinde açılan davada ise davanın kabulü yönünde verilen karar

Yargıtay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan idari yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturmuştur.

(21.5.2012 tarih ve E.2010/95, K.2012/93 Sayılı karar.)

(j) İdarece yapılan Orman Kadastro su sonrasında, orman arazisi kapsamına alınan tapulu arazinin sahiplerince, bu işleme karşı adli yargı yerinde açılan davada; davanın kabulüne dair verilen ve kesinleşen adli yargı kararı ile aynı taşınmazın Orman İdaresince bu kez özel orman ilan edilmesi işlemi sonrası, arazinin sahiplerince bu işlemin iptali için idari yargıda açılan davada verilen ve kesinleşen davanın reddi kararları arasında doğan uyuşmazlık, Orman İdaresince Mahkememiz önüne taşınmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan adli yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturmuştur.

(1.10.2012 tarih ve E.2011/224, K.2012/190 Sayılı karar.)

(k) İdarece yapılan Orman Kadastro su sonrasında, orman arazisi kapsamına alınan tapulu arazinin sahiplerince bu işleme karşı adli yargı yerinde açılan davada; davanın reddine dair verilen ve kesinleşen adli yargı kararı ile taşınmazın orman sınırları içinde yer almayıp özel mülkiyete tabi alanda bulunduğu işaret eden imar planının iptali için Orman İdaresince idari yargıda açılan davada verilen ve kesinleşen davanın reddi kararları arasında doğan iki ayrı uyuşmazlık, davacı gerçek ve tüzel kişilerce Mahkememiz önüne taşınmıştır.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan idari yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturmuştur.

(5.11.2012 tarih ve E.2010/104, K.2012/211; 5.11.2012 tarih ve E.2011/200, K.2012/212 Sayılı kararlar.)

(l) Davacı subayın yapmış olduğu ikinci yüksek lisans eğitiminin ilk yüksek lisans eğitimi ile aynı mahiyette olup olmadığına ilişkin doğan ihtilafta; askeri idari yargı yeri, her iki yüksek lisans eğitiminin aynı mahiyette olduğu gerekçesiyle, davacıya ilave yüksek lisans kıdemi verilmemesi işleminin iptali istemiyle açılan davayı reddetmiş; davacının her iki yüksek lisans programının farklı olduğu iddiasıyla idari yargıda açtığı davada idari yargı yerince işlemin iptaline karar verilmiş ve bu karar Danıştay'ca onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan askeri idari yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturmuştur.

(8.4.2013 tarih ve E.2011/196, K.2013/468 Sayılı karar)

(m) Davacı adına kayıtlı taşınmazın imar uygulaması sonucu önce Belediye adına, akabinde de hazine adına tescili sonrasında, davacının eski arazisinde kalan ev, müstemilat ve ağaç bedelleri için ecri misil ödemesi yolunda Hazinece tesis edilen işlemin iptali için davacının idari yargı yerinde açtığı davada; idari yargı yerince davanın reddine karar verilmiş ve bu karar kesinleşmiş; davacının adli yargıda açtığı muarazanın önlenmesi, ecri misil bedelinden dolayı borçlu olmadığına tespiti istemiyle açtığı dava kabul edilmiş ve vaki temyiz üzerine Yargıtay'ca bu karar da onanmak suretiyle kesinleşmiştir.

Uyuşmazlık Mahkemesi, bu iki hüküm arasında uyuşmazlık olduğunu tespit ettikten sonra, usul ve kanuna uygun olan adli yargı kararını benimsemek suretiyle hüküm uyuşmazlığını çözüme kavuşturmuştur.

(1.7.2013 tarih ve E.2011/120, K.2013/1057 Sayılı karar)

***

KAYNAKLAR

Anıl, Ayten: Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi: A.Ü. Siyasal Bil. Fak. Der. 1992/1, C.47, s. 45-50.

Arslan Ramazan/ Tanrıver, Süha: Yargı Örgütü Hukuku, Ders Kitabı, 2. B., Ankara 2001.

Dinç, İlhan: Hüküm Uyuşmazlıkları ve Çözümü: DD, 1988, Sy.70-71, s.5-32.

Donnelly, Jack: Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları (Türkçesi: Mustafa Erdoğan/Levent Korkut) Ankara 1995, s.35 vd.

Erdemir, Nevzat: Hukuk Devleti ve Savunma Hakkı, TBBB 1988/1, s. 81-90.

Gözler, Kemal: İdare Hukuku Dersleri, 10.B., Bursa 2010.

Gürdoğan, Burhan: Medenî Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtiraz, Ankara 1960.

Kuru, Baki: Hukuk Muhakemeleri Usulü, C.1, 6.B., İstanbul 2001.

Kuru, Baki /Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder: Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 22.B., Ankara 2011.

Özbek, Veli Özer / Kanbur, Nihat / Doğan, Koray / Bacaksız, Pınar / Tepe, İlker: Ceza Muhakemesi Hukuku, 2.B., Ankara 2011.

Pekcanitez, Hakan: Yargı Reformu Yapılmasını Gerektiren Nedenler: İz.BD 1995/4, s.103-113, (Pekcanitez – Yargı Reformu).

Tanrıver, Süha: Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1998.

Yılmaz, Ejder: Hukuk Davalarında Yasa Yollarına Başvuru Hakkı ve Bu Hakkın Sınırlandırılmasının Yerindeliği Sorunu: TBBD, 1988/1, s.131-155 (Yılmaz –Yerindelik).

Yılmaz, Ejder: Hukuk Davaları Bakımından Adalet Hizmetlerinin İyileştirilmesi İhtiyacı ve Yapılması Gerekenler: SÜHFD, Prof. Dr. Şakir Berki'ye Armağan, 1996/1-2, s.55-76 (Yılmaz - İyileştirme).